

STENOGRAFSKE BELEŠKE

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA

SRBA, HRVATA I SLOVENACA

S. REDOVNI SASTANAK

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA

KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA

DRŽAN 25. MARTA 1919. GODINE U BEOGRADU.

PRESEDAO :

Predsednik Dr. Dragoljub M. Pavlović

SEKRETAR,

dr. Iva_n Krnic.

Prisutna su sva gg. ministri osim ministra vojnog.
Početak u 16 i 20 časova posle podne.

Predsednik dr. Dragoljub Pavlović: Otvaram osmi redovni sastanak. Izvolite čuti protokol prošlog sastanka.

Sekretar dr. Ivan Krnic pročita protokol 7. redovnog sastanka.

Predsjednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Ima li ko šta da primeti na protokol? (Ivan Kovačević: Molim za reč.) Izvolite.

Ivan Kovačević: Ja hoću da govorim o protokolu, jer se isti kosi sa zakonom o poslovnom redu. Protokol sadrži kratak ekscerpt pojedinih govora. Čitanjem ovog ekscerpta oduzima nam se dragoceno vreme, a može se dogoditi, da dotični gospodin, koji ekscerpte pravi, može da nešto donese, što dotični govornik nije kazao. Ovakav način sastavljanja protokola protivi se poslovnom redu, koji u čl. 44. jasno kaže, da se poslanički govori ne bilježe u protokol skupštinski, nego samo ima da se naznači ime govornika i to, da li je govorio za ili protiv. Stoga sam slobodan zamoliti gospodina predsednika, da u buduće sjednički zapisnici budu tako sastavljeni, da odgovaraju propisima poslovnika.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Gospodin poslanik ima pravo, tako poslovnik odredjuje, i mi smo uveli ovaj način sastavljanja sedničkih protokola samo za to, što još nemamo stenografskih beležaka. Čim bude dovoljno sredstava u štampariji, mi ćemo od te prakse odustati i gledaćemo da pravimo tu ekonomiju u vremenu i za vas, gospodo, a i za sekretare.

Ivan Kovačević: Ja se ne bi zadovoljio sa odgovorom gospodina predsednika, jer na taj način, kad

se stenografski zapisnici ne dijele poslanicima, onda bi se morali cijeli stenografski zapisnici ovdje čitati. Kao što rekoh, po poslovniku treba da se u zapisniku samo zabilježi tko je govorio i da li za ili protiv.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Vi me niste razumeli gospodine poslanice. Ja ne mislim, da se stenografske beleške ovde čitaju, nego sam kazao, da smo mi iz nevolje zbog toga, što još nema stenografskih beležaka, usvojili ovaj način sastavljanja sedničkog protokola, da naša javnost bude bar u nekoliko upoznata sa radom Narodnog Predstavništva.

(Ilija Ilić: Molim za reč.) Izvolite.

Ilija Ilić: Ja bi molio, da se moje jučerašnje reči muslimansko pleme zamene sa rečima tursko pleme, jer muslimanskog plemena nema, a ja sam to slučajno omaškom rekao. Stoga želim, da se to ispravi.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Prima li Narodno Predstavništvo ovaj protokol sa ispravkom gospodina Ilića? (Prima.) Objavljujem da je protokol primljen.

Izvolite čuti zakonski predlog o izmenama i dopunama u zakonu o obustavi izvršenja i obezbeđenja kao i toka rokova od 29. juna 1914. god.

Sekretar Ivan Krnic (čita):

Ministarstvo Pravde

Br. 3292.

25. marta 1919. god. — Beograd.

Narodnom Predstavništvu,

Ukazom Njegovog Kraljevskog Visočanstva ovlašten sam da podnesem Narodnom Predstavništvu

Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca na rešenje zakon o izmenama i dopunama u zakonu o obustavi i izvršenja i obezbeđenja kao i toka rokova od 29. juna 1914. godine.

Prema ovom ovlaštenju čast mi je podneti Narodnom Predstavništvu na rešenje gore pom. zakonski projekat zajedno sa mišljenjem Državnoga Saveta.

Prilike pod kojima je stvaran zakon o obustavi izvršenja i obezbeđenja, kao i toka rokova od 29. juna 1914. godine promenile su se u tolikom stepenu, da su ekonomske i u opšte socijalne pretpostavke danas u tolikom stepenu drukčije od onih sa kojima je zakonodavac računao, da je izmena zakona u izvesnim pitanjima postala nužnom. Uz to su još nastupile i mnoge druge okolnosti, koje ranije nisu u opšte ni postojale. Ti momenti u najvećem stepenu su se stekli na polju pravnih odnosa između zakonodavca i zakupaca. S jedne strane povećana ekonomska vrednost zakupnih dobara, i s druge strane, što stoji sa prvim momentom u vezi, umanjeni broj nekretnosti, bilo uništenjem bilo oštećenjem ratnim, uticalo je u tolikom stepenu na ponudu i tražnju, dakle na zakupnu cenu, da potpisani smatra nužnom, jednu državnu intervenciju, koja bi u odnose zakupnika i zakonodavca unela i više pravičnosti i viši stepen ekonomskih izdržljivosti, ekonomsko slabijih prema ekonomsko jačima.

Molim Narodno Predstavništvo, da ovaj predlog oglašaj kao hitan, jer relacije, koje se njime regulišu naročito u ovo doba godine ne trpe odlaganje.

Ministar Pravde,

M. N. Trifković, s. r.

U Ime Njegovog Veličanstva Petra I. po milosti Božjoj i volji Narodnoj Kralja Srba, Hrvata i Slovenaca Mi Aleksandar Naslednik Preštola.

Na predlog Našeg Ministra Pravde, a na osnovu člana 34. Ustava, po saslušanju Ministarskog Saveta, rešili smo i rešavamo:

Ovlašćuje se Naš Ministar Pravde da može podneti Narodnom Predstavništvu na rešenje predlog zakona o izmenama i dopunama u zakonu o obustavi izvršenja i obezbeđenja kao i toka rokova od 29. juna 1914. god.

Naš Ministar Pravde neka izvrši ovaj ukaz.

24. Marta 1919. god. Beograd.

Aleksandar s. r.

Ministar Pravde,

M. N. Trifković, s. r.

Zakon

o izmenama i dopunama u zakonu o obustavi izvršenja i obezbeđenja kao i

Čl. 2. ukida se.

Na mesto njegovo dolazi nov član 2. koji glasi:

Trajanje zakupa stana i ostalih zgrada, rok plaćanja i visina zakupne cene njihove određuje se sledećim propisima:

I. Ako zakupac nije neprekidno uživao zakupno dobro.

1. Zakup stanova važi bez obzira na ugovoren rok do prvog narednog polgoda uobičajenog za uzimanje stanova pod zakup. (§. 699. građ. zak.) Ako od vremena ukaza o opštoj demobilizaciji do dana za selidbu ne bi bilo ni puna dva meseca, zakup će se moći odkazati tek od drugog narednog polgoda.

2. Zakup zgrada za industrijske, trgovačke i sve profesionalne radnje produžuje se za onoliko posle objave ukaza o opštoj demobilizaciji koliko je bilo ugovorom predviđeno a nije uživano.

Neuživanje zakupa zgrada smatra se: kad zakupac bilo usled neposredne ili posredne opasnosti od neprijatelja, bilo što je iz mesta ili iz zemlje izbegao, — dotičnu zgradu nije mogao uživati niti je upotrebljavati onako kako se ona obično upotrebljava.

Na slučaj da je zakupac zgrade bio primoran iz gore izloženih razloga napustiti zakupno dobro, a sopstvenik ga u tom međuvremenu drugom izdao pod zakup, zakupno dobro će se na zahtev prvog zakupca ustupiti ovome u roku od pet dana. Ugovor o zakupu između zakupodavca i drugog zakupca smatra se za nevažeći. Ako ovaj drugi zakupac ne bi hteo u označenom roku iseliti se policijska će ga vlast iz zakupnog dobra u roku od tri dana ukloniti i kazniti po propisu §. 356. v. kriv. zak.

Plaćanje neplaćene zakupne cene za vreme neuživanja dobra raspraviće se opštim zakonom o likvidaciji obveza.

Zakupac je dužan za 10 dana po obnarodovanju ovog zakona ući u zakupno dobro, ako do toga dana ne bi ušao u zakupno dobro, ili ne bi izvestio zakupodavca da zakupno dobro zadržava, neće uživati povlastice ovoga zakona, sem ako je vojni obvezanik i na vojnoj službi van mesta zakupnog dobra.

Od toga dana za zakupce u pogledu plaćanja kirije važe odredbe opšteg građanskog zakona. Od toga se izuzimaju vojni obvezanici zaključno sa činom narodničkim i obveznici činovničkog reda koji nisu ni privatni ni državni činovnici.

II. Ako je zakupac uživao zakupno dobro bilo on bilo član njegove porodice, ma da mu je ugovoren rok istekao, ako za mesec dana po objavi ovog zakona plati kiriju za vreme od ulaska naše

vojske u mesto gde se zakupno dobro nalazi pa na dalje, ima prava da ostane u zakupnom dobru do prvog narednog polgođa uobičajnog za uzimanje stanova po objavi demobilizacije.

Plaćanje neplaćene zakupne cene za vreme uživanja dobra pre ulaska naše vojske u mesto gde se zakupno dobro nalazi.

Posle člana 2 dodaje se nov. čl. 2. a, koji glasi:

III. Ako je zakup zaključen ili prenovljen za vreme rata:

1. Napred izloženi propisi primenjuju se i na zakupce, koji su još pre rata uživali zakupno dobro, pa u tečaju rata ugovor o zakupu sa zakupodavcem prenovili.

Ovi propisi neće vrediti za one, koji nisu bili zakupci pre rata već su to postali u toku rata.

2. Ugovori zakupa zaključeni ili prenovljeni za vreme rata u pogledu veličine kirije važiće još 10 dana po obnarodovanju ovog zakona.

Ako se stranke o ceni kirije ne bi složile, nju će odrediti sud predviđen ovim zakonom imajući u vidu predratne cene i ovde postavljena pravila o procentualnom povećanju kirije.

3. Plaćanje zakutne cene za ove zakupce, za vreme od oslobođenja dotičnoga mesta od neprijatelja pa za 10 dana po obnarodovanju zakona biće tako, da se zakupodavcu osigura ona cena, koju su on i zakupac imali u vidu pri zaključku ugovora. Tako, ako je ugovoreno plaćanje u krunama zakupac će platiti ne ugovorenu sumu kruna već takvu sumu, koja će izneti u srpskim dinarima onoliko, koliko bi iznela ugovorena suma kruna, u vremenu zaključenog ili prenovljenog ugovora o zakupu.

Za ovu ocenu važiće kurs kruna odnosno levova u mestu zakupa. Ako se stranke u tome ne slože to će se utvrditi dokazima.

Dodaje se nov čl. 2. b. koji glasi:

Izvršenje presude za dug od zakupa, koji je po ovom zakonu zakupac bio dužan plaćati, može se tražiti samo iz pokretnosti zakupčeve unete u zakupno dobro, a iz ostale imovine kad bude prestao važiti zakon o obustavi toka rokova.

Dodaje se nov čl. 2. v., koji glasi:

Zakupodavcima se dozvoljava da zbog poskupljivanja životnih namirnica i ostalih proizvoda mogu povisiti cene zakupu zgrada za stanovanje kao i zanatlijskih radionica, hlebarnica i mesarnica po obnarodovanju ovog zakona i to stanovima, čija bi mesečna kirija iznosila:

- do 50 dinara najviše 10%
- do 100 dinara najviše 20%
- do 200 dinara najviše 30%
- do 300 dinara najviše 40%
- do 500 dinara najviše 50%

Ako je mesečna cena kirije veća od 500 dinara kao i na ostale zgrade koje se uzimaju pod kiriju za industrijske, trgovačke i druge profesionalne

radnje, kad se strane ne sporazumeju o kiriji veličinu iste odrediće sud predviđen ovim zakonom.

Sud i sudski postupak.

Dodaje se nov čl. 2. g. koji glasi:

Svi sporovi koji su predmet ovog zakona, bez obzira na vrednost sudiće se pred sudom obrazovanim za sporove o zakupu.

Ovi su sudovi sastavljeni od predsednika i dva člana od kojih je jedan sopstvenik a drugi zakupac.

Ovi se postavljaju u mestu suda prvostepenog. No ako je potrebno može se sud ukazom postaviti za pojedini srez odnosno kvart.

Za 10 dana od dana obnarodovanja ovog zakona, Ministar Pravde, odrediće predsednike ovih sudova bilo od sudija Apelacionog Suda bilo od predsednika ili sudija prvostepenih sudova.

Dodaje se nov čl. 2. d. koji glasi:

U svakoj opštini na poziv okružnog načelnika a najdalje deset dana po obnarodovanju ovog zakona sastaviće se od strane opštinskog odbora jedna lista sopstvenika i jedna lista zakupaca.

U srezovima koji imaju do 20.000 duša dolaze dva sopstvenika i dva zakupca na 200 stanovnika; u srezovima koji imaju preko tog broja dolaze po dva sopstvenika i dva zakupca na 500 stanovnika.

U Beogradu na 1000 duša dolaze po dva zakupca i dva sopstvenika.

Ove privremene liste se sastavljaju u dva primerka, od kojih jedan ostaje u opštini a drugi se šalje okružnom načelniku odnosno upravniku grada Beograda.

U roku od dvadeset dana od dana obnarodovanja zakona komisija sastavljena od predsednika prvostepenog suda ili sudije koga on odredi zajedno sa predsednikom i odbornicima opštine dotičnog sreza sastaje se u svakom srezu.

U Beogradu ta se komisija sastoji u svakom kvartu od predsednika suda ili sudije kojega on odredi, kmeta koga predsednik opštine odredi i srazmernog broja odbornika.

Predsednik komisije izvlači kockom u javnoj sednici iz pripremljenih lista spremljenih kao što je napred rečeno imena sopstvenika i zakupaca, koji imaju da obrazuju definitivnu listu.

Broj sopstvenika i zakupaca, koji imaju da sastave definitivnu listu iznosi polovinu broja sopstvenika i zakupaca od liste pripremljene sa minimumom od 80 sopstvenika i 80 zakupaca.

Komisija pre no što je izvlačila kocku, proverava sposobnost kandidata i odlučuje isključenje sopstvenika i zakupaca u slučaju nesposobnosti označene u članu.

Dodaje se nov čl. 2. đ. koji glasi:

Sud rešava većinom glasova.

U slučaju da svi članovi nisu prisutni sednica se odlaže za sledeći dan kad je dovoljna većina prisutnih članova. U slučaju ravne podele glasova predsednikov glas rešava.

Predsednik komisije predviđene u čl. 2. g. predaje definitivne liste predsedniku suda.

Dodaje se nov čl. 2. e. U definitivnu listu zakupaca i sopstvenika uzimaće se sopstvenici i zakupci dotičnog mesta stariji od 25 god. ako nisu osuđivani za besčasteća dela ili ako nisu pod stečajem.

Ne mogu biti izabrani u listu zakupaca, zakupci koji su sopstvenici u istom ili susednom mestu.

Dodaje se nov čl. 2. ž. 15 dana najmanje pre otvaranja svake sesije u mestu i dana koje će se objaviti u propisanoj formi u alineji trećoj čl. 2. g. predsednik suda izvlači javno kockom iz liste sačinjene po čl. 2. d. imena sopstvenika i zakupaca pozvanih da obrazuju sud.

Predsednik izvlači kockom i tri zamenika, koji treba da budu u mestu suda i to jedan sopstvenik i dva zakupca.

Ta lista treba da bude izložena u opštinskom sudu da je svaki zainteresovani može znati.

Predsednik utvrđuje dan početka rada.

Rad traje najduže dva meseca. Ipak svaki započeti spor treba da bude rešen pred sudom koji ga je uzeo u rešavanje.

Predsednik suda poziva sudije.

Svaki sudija koji je učestvovao u radu dva meseca na traženje upućeno predsedniku oslobodava se daljeg rada.

Dodaje se nov čl. 2. z. Sudije mogu biti isključene od suđenja:

1. Kad su lično zainteresovane.
2. Kad su rod ili ortaci jednoj od partija koje se spore u direktnoj liniji i u sporednoj liniji do četvrtog stepena zaključno.
3. Kad je bar na godinu dana ranije bio spor građanski ili krivični između njih i jedne od partija, njenih rođaka ili ortaka u direktnoj liniji.
4. Ako su oni u spornoj stvari već dali svoje mišljenje.
5. Ako su gospodari, činovnici ili radnici kod partijskih strana.

Strana koja hoće da isključi od suđenja koga člana suda dužna je to da učini pre početka ročišta i da u aktu isloži razloge zbog kojih traži isključenje, i da taj akt preda predsedniku suda.

Predsednik odmah donosi odluku po tom traženju koja je odmah izvršna.

U slučaju da je jedan član suda sprečen ili isključen od suđenja ili ma iz kog razloga da sud ne može da se obrazuje (sastavi) pravilno, onda će se on popuniti zamenikom, koji će se kockom izvući.

Ako nema zamenika izvršiće se novo izvlačenje kockom prema listama sastavljenim iz čl. 2. d.

Dodaje se nov čl. 2. i. Pre no što uđe u dužnost sudije položiće zakletvu da će svoju dužnost vršiti savesno i revnosno i da će čuvati tajnu koju prilikom rešavanja bude saznao.

U slučaju neizvinjenog odsustva ili u slučaju da neki član odbije da sudi, predsednik će ga osuditi na plaćanje novčane kazne najmanje 100, a najviše 300 dinara. Ova je osuda odmah izvršna.

Članovi suda primaju dnevnicu od 20 dinara, a poputninu po zakonu o selidbenim troškovima državnih činovnika iz državne kase.

Dodaje se nov čl. 2. j. Ministar Pravde određiće potreban broj sekretara za sudove iz broja sudskih činovnika.

Dodaje se nov čl. 2. k. Predsednik suda pokušaću u svakom pojedinačnom slučaju poravnanje stranaka. Radi toga će sekretar, kad tužilac podnese tužbu, pozvati odmah tuženoga da u roku od tri do pet dana predstane sudu a tužiocu će to odmah saopštiti. Taj poziv mora da sadrži ime, zanimanje i domicil tuženoga, predmet tužbe, dan i sat ročišta određenog od strane predsednika suda.

Parnične strane imaju da predstanu lično, sem ako predsednik nađe da se izostanak može opravdati.

Ako na određeni dan tužilac ne predstane, njegov se spor briše i može se uzeti u postupak tek najdalje posle osam dana.

Dodaje se nov čl. 2. l. Partije se mogu sporazumeti za vreme pokušaja izmirenja od strane predsednika; da povere predsedniku da im on sam reši spor kao izbrani sudija u poslednjem stepenu i sa razrešenjem svih formalnosti. Odluka je u tom slučaju izvršna.

Dodaje se nov čl. 2. lj. Strane mogu uvek doći pred predsednika radi poravnanja ili suđenja i u tom slučaju postupaću se kao da su svi prethodni uslovi ispunjeni.

Dodaje se nov čl. 2. m. Ako se ne postigne poravnanje ili tuženi ne predstane sudu na dan, koji je odredio predsednik za ravnanje, sekretar će pozvati strane radi suđenja vodeći računa o roku propisanom u čl. 2. k.

Svedoci, ako ima mesta njihovom pozivanju, biće pozvani na isti način i u isti dan.

Dodaje se nov čl. 2. n. Ako je rešenje doneto usled nedolaska tuženog, sekretar će izostalu partiju preporučenim pismom izvestiti u roku od tri dana od kad je odluka izrečena.

Rok za žalbe je 15 dana. Žalbe se predaju sekretaru.

Dodaje se nov čl. 2. nj. Računanje rokova biva po građ. sud. post.

Dodaje se nov čl. 2. o. Parnične strane treba da predstanu lično a mogu biti zastupane od kog člana svoje porodice, ili od javnog pravozastupnika

— ali samo sa urednim punomoćstvom. U slučaju opravdanog izostanka mogu se dati zastupati od napred imenovanih ličnosti.

Dodaje se nov čl. 2. p. Ako bi sud u kom slučaju našao da je nenadležan, uputiće parničare nadležnom sudu. Protiv ovog rešenja žalba se podnosi prvostepenom sudu.

Presuda suda se ukratko motiviše i objavljuje se uvek u javnoj sednici.

Dodaje se nov čl. 2. r. Protiv presude suda može se izjaviti žalba nadležnom prvostepenom sudu zbog prekoračenja vlasti ili zbog povrede zakona. Novi dokazi ne primaju se u žalbi.

Žalba se ima dati najdalje petnaestog dana posle saopštenja presude od strane predsednika suda.

U roku najdalje od 15 dana akta se imaju poslati nadležnom prvostepenom sudu.

Ako se presuda poništi spor se šalje pred drugi sud ovom susedni na suđenje.

Dodaje se nov čl. 2. s. Rešenja, presude, izvodi, kopije i u opšte sva akta i procedure, koje se vrše po ovom zakonu, rade se bez plaćanja takse.

Dodaje se nov čl. t., koji glasi:

Pri suđenju primenjivaće se između ostaloga i propisi §§ 151., 153., 154., 155., 213., 233., 234., 235., 236., 239., 241., 242., 251., 254., 259., 281. i 299. građ. sud. postupka.

Posle čl. 3. dodaje se nov član. 3. a. koji glasi:

Izvršne presude i rešenja po građ. sporovima izvršivaće se u slučajevima §§ 191., 493., 495. i 496. građ. sud. postupka prema osuđenima posle 30 dana po obnarodovanju ovoga zakona.

Državni savet
kraljevine Srbije

Br. 103.
21. marta 1919. god.
Beograd.

Gospodine Ministre!

Državni Savet na svom današnjem sastanku proučio je poslati mu »Predlog zakona o izmenama i dopunama u zakonu o obustavi izvršenja i obezbeđenja kao i toka rokova od 29. juna 1914. godine«, koji ste, na osnovu 144. člana Ustava, pismom Vašim od 13. ov. m. Br. 2598. dostavili Državnom Savetu na ocenu i mišljenje.

Državni Savet nalazi:

Da je potreba ovog zakona vrlo velika i željati je da on što pre stupi u život.

Savet je dalje mišljenja, da bi bolje bilo, da je predlog raspoređen preglednije, kako bi njegova primena i razumevanje bili lakši.

U samom tekstu predloga, po mišljenju Državnog Saveta, treba učiniti sledeće izmene:

a) U odeljku I. tač. 2. treba sasvim izostaviti odeljak treći kao i peti i šesti, koji su sa trećim u vezi. Ove bi odredbe, ako bi ušle u zakon, još više povećale sporove o zakupu, i stvorile otežice za brzu

raspravu a i bez toga će ovakih parnica biti vrlo mnogo.

b) U odeljku II. tačke 3. treba posle reči »isceliti se najdalje do«, dodati: prvog narednog polgođa uobičajnog za izdavanje stanova i zgrada«.

Zbog ove izmene treba onda u istom odeljku sasvim izostaviti reči: »prvog novembra tekuće godine«, a ostale reči »bez obzira na napred propisane uslove«, zadržati i dalje.

v) U odeljku III. tač. I. drugi stav, treba izostaviti reči »za vreme« i na mesto njih uneti reč »pre«.

U tač. 2. istog odeljka, posle reči »ugovorom zakupa« izostaviti reči »zaključeni ili«, jer su izlišne, posle sadržine izražene u tački I. drugi stav.

U tač. 3. trećeg istog odeljka pri kraju posle reči »u vremenu« izostavi reči »zaključenog ili«, jer bi mogle učiniti pometnju što se u ovom odeljku govori samo o prinovljenom ugovoru zakupa.

g) Pred reči »sudski postupak« treba staviti reči »Sud i«, te bi taj naziv glasio »Sud i sudski postupak«, i odgovarao sadržini tog odeljka, pošto se u njemu govori i o sastavu suda i o postupku suđenja.

d) Kako nema dovoljno aktivnih sudija, mogli bi se za ova suđenja upotrebiti i predsednici i sudije u penziji i radi toga trebalo bi čl. 2. g. u četvrtom stavu, posle reči »ovih sudova bilo«, izostaviti reči »od sudija Apelacionog Suda bilo«, a na kraju dodati posle reči »sudova« reči »bilo od predsednika ili sudija u penziji«.

Dostavljajući Vam prednje mišljenje Državnog Saveta, čast mi je, Gospodine Ministre, uveriti Vas o svome odličnom poštovanju.

Zastupnik
Predsednika Državnog Saveta,
član,
Živ. Živanović s. r.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Molim, gospodo, izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. Joca Manojlović (čita): Molba Jovana Petkovića iz Rusne, i Ljubice Manojlović i ostalih iz Bele Crkve, koji mole za pomoć i naknadu štete br. 795.

Molba Pavla Hrvata iz Dolnjeg Laduča za pravo u posedu br. 798.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Ove će se dve molbe uputiti odboru za molbe i žalbe.

Izvolite čuti interpelacije.

Sekretar dr. Joca Manojlović (čita): Interpelacija narodnog poslanika dra. Melhiora Čobaja i drugova na g. ministra za rudarstvo i šumarstvo za povišavanje penzija iz bratskih fondova, br. 768.

(Vidi prilog za sve interpelacije na kraju sastanka.)

Interpelacija Narodnih Poslanika gg. Melhiora Čobaja i drugova na g. ministra za socijalnu politiku zbog neisplaćivanja potpore za život familijama i siromaha, čiji su hranitelji u ropstvu, ili su pali u borbi, br. 769.

Interpelacija Narodnih Poslanika g. Agatonovića i drugova na g. ministra vojnog i mornarice: zašto se ne puštaju obveznici privremeno, koji su bili na solunskom frontu, br. 777.

Interpelacija gg. Agatonovića, Narodnog Poslanika i drugova na g. ministra predsednika, jeli što preduzimato protivu vinovika, koji su počinili velika zločinstva za vrijeme okupacije bugarskih i austro-ugarskih četa u Srbiji, br. 778.

Interpelacija Narodnog Poslanika g. Ilije Ilijića na g. ministra vojnog i mornarice o što bržem izvršenju demobilizacije u Topličkom okrugu, broj 789.

Interpelacija gg. Petejana i ostalih Narodnih Poslanika na g. Predsednika Ministarskog Saveta o raširenju srpske autonomne carinske tarife na celu teritoriju države Slovenaca, Hrvata i Srba, br. 792.

Interpelacija Vase Kneževića i ostalih Narodnih Poslanika na g. ministra unutrašnjih dela o cenzuri radničkih novina. Br. 793.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Ove će se interpelacije uputiti dotičnoj gospodi ministrima.

Izvolite čuti jedan odgovor g. ministra pošte i brzovanja.

Sekretar dr. Joca Manojlović (čita odgovor g. ministra pošte i telegrafa, da će odgovoriti na interpelaciju g. Čede A. Kostića i drugova kad se stavi na dnevni red):

Ministarstvo
Pošta i Telegrafa
kraljevstva Srba,
Hrvata i Slovenaca.

Prez. Br. 24.
22. marta 1919.

Gospodine predsedniče,

Na Vaš cenjeni dopis od 19. o. m. br. 643, kojim ste mi izvoljeli dostaviti prepis interpelacije g.g. narodnih poslanika Čede Kostića i drugova, da se što pre uredi poštansko-telegrafski saobraćaj i ukine listovna cenzura, čast mi je dojaviti Vam, da sam spreman na ovu interpelaciju odgovoriti kad god se stavi na dnevni red.

Izvolite Gospodine Predsedniče, primiti i ovom prilikom uverenje o mom odličnom poštovanju.

Ministar Pošta i Telegrafa
Dr. Lukinić.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Izvolite čuti jedan pozdrav.

Sekretar dr. Joca Manojlović (čita): Skupština okruga moravskog — Čuprija, šalje telegram, koji

glasi: »Predsedniku Narodne Skupštine, Beograd. Sa nadom da će na konferenciji mira pobediti pravda, okružna skupština okruga moravskoga, skupljena danas u vanredan saziv, pozdravlja prvi parlament našeg ujedinjenog naroda sa željom da njegov rad urodi najljepšim rodом za naše krvlju stečeno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca.«

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Imam čast da vas izvestim, da je adresna delegacija jutros predala adresu Narodnog Predstavništva Njegovom Visočanstvu Prestolonasledniku Aleksandru.

Mihajlo Jovanović: Molim za reč.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Izvolite, gospodine poslanice.

Mihajlo Jovanović: Ja molim Narodno Predstavništvo, da se adresa Narodnog Predstavništva kao i govor predsednika Narodne Skupštine i Predsednika Ministarskog Saveta štampaju i rasture širom celog Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Prima li Narodno Predstavništvo ovaj predlog g. Jovanovića? (Prima.)

Sad, gospodo, prelazimo na dnevni red.

Na dnevnom je redu pretres izveštaja finansijskog odbora o kreditu o 130,000,000 Dinara. Ima reč g. ministar financija.

Ministar financija dr. Momčilo Ninčić: Gospodo, pošto predlog zakona o budžetu, koji bi trebao važiti od 1. maja 1919. do 30. aprila 1920., nije mogao dosada biti izradjen, prinudjen sam, da podnesem Narodnom Predstavništvu predlog zakona o vanrednom kreditu.

Taj kredit dvogubo je ograničen. On je ograničen ne samo u pogledu iznosa, nego i u pogledu vremena, za koje treba da važi. Računam, da će mi za sve državne potrebe u aprilu mesecu biti potrebno 130,000,000 dinara. Za trošenje do 31. marta imam za izdatke u Srbiji odobren kredit od 300,000,000, koji je izglasala Srpska Narodna Skupština krajem decembra prošle godine.

Predlog zakona o budžetu nisam mogao podneti iz pojmljivih razloga. Za izradu budžeta treba prilično vremena i treba da budu ispunjene izvesne predhodne pogodbe. Za brzu i dobru izradu budžeta potrebna je na prvom mestu organizovana država, čiji organi ne samo da postoje u momentu, kad se budžet gradi, nego su već postojali neko vreme tako, te su njihove potrebe izražene u cifri poznate u trenutku, kad se budžet gradi. Medjutim, gospodo, mi se sad nalazimo u jednom prelaznom stadijumu, u kome je sve u pokretu. Oni državni organi, koji su već postojali, javljaju se sa novim potrebama; jer ekonomski i politički odnosi su promenjeni, a ti organi moraju se sa svojim potrebama njima prilagodjavati. Sem toga, mi tek sad počinjemo da stvaramo nove organe, za koje mislimo, da će biti potrebni našoj novoj državi. Uzmite ma koji broj zvaničnih no-

vina, pa ćete vidjeti, kako se svakoga dana stvaraju nova nadležstva, novi organi i kako se stari menjaju. Sad se tek objavljuju uredbе pojedinih ministarstava, a uređenja samih struka ima tek da se izvrše. Stoga, gospodo, trebaće još prilično vremena, da se izradi jedan normalan budžet, za koji se može računati, da njegova predviđanja ne će mnogo zaostati iza stvarno učinjenih rashoda i dobivenih prihoda.

Do sada nisam imao vremena, da izradim ma kakav pregled, koji bi koliko koliko ličio na budžet, ma koliko da sam imao velikih potreba za to. Uzmite n. pr. kako je budžet radjen u kraljevini Srbiji. Tamo su pojedina ministarstva izradjivala svoje predračune na osnovu podataka iz ranijih godina. Imalo se tačnih podataka, malo se šta u tim podacima imalo menjati, sve je gotovo do sitnica bilo izradjeno u budžetu predhodnih godina. I na osnovu tih podataka, koji su podnešeni ministru financija početkom augusta, ministar financija imao je da izradi opšti predračun državnih prihoda i rashoda. On je u stvari imao samo da izvrši reviziju novih podataka, a oni su činili samo razmjerno mali deo državnog budžeta. Pa ipak srpski ministar financija za taj posao imao je dva meseca vremena.

Nikome nije tako potrebno da ima izradjen predračun rashoda i prihoda državnih kao samom ministru financija. To mu je osnova za rad. Kako ministar financija može da utvrdi plan svoje finansijske politike, kad ne zna, koliki će biti rashodi, za koje treba da traži pokriće, i kolike će biti poreze iz kojih treba to pokriće da izvrši? Zbog toga sam ja najbržim putem odmah po stvaranju našeg kraljevstva tražio od zemaljskih vlada svih pokrajina podatke o rashodima i приходima njihovim. Jedno zbog sadašnjih prilika, a drugo zbog sporih sredstava za obaveštenje ja sam te podatke dobio tek u poslednje vreme, a neke tek poslednjih dana.

Pa i sama tehnička strana zadaće dosta posla. Svaki gotovo od tih predračuna izradjen je na drugoj osnovi, a iz njih treba da izradimo opći državni budžet po istom planu sa istom podjelom na glave i partije. Pa ipak bih ja želio, da već idući mesec podnesem izradjen predračun cjelokupnog rashoda i prihoda. Ako budem imao mogućnosti za to, — to doduše neće biti obzirom na sadašnje prilike savršeni budžet, — ali tek će gospoda narodni predstavnici moći koliko koliko da dobiju pojma o stanju naših državnih rashoda i prihoda.

Dozvolite mi, gospodo, da učinim nekoliko općih napomena obzirom na našu opću finansijsku situaciju. Pred nama su tri krupna problema, koja valja riješiti; budžetski, porezni i valutni. Problem budžetske ravnoteže neće biti riješen u ovoj, a držim niti u idućoj godini. Svi rashodi lični i materijalni znatno su veći nego u godinama pre rata. Osim toga mi sada imademo mnogo novih rashoda, od ko-

jih se neki javljaju kao posledice rata, a drugi opet kao posledice stvaranja nove države. Sama invalidska pomoć odnijet će sigurno desetina miliona rashoda, a anuitet državnih zajmova i stotine miliona; isto tako i nove gradjevine, bilo željeznice, putevi, pristaništa, mostovi, zgrade itd., sve još to stoji pred nama, a njihovo izvršenje nije dugo za odlagati. Pa i sam nov pravac u socijalnoj politici, rešenje agrarnog pitanja, radničko obezbeđenje, pitanje dječjih domova, pomaganje udovica i druga razna pitanja donjet će držati jedan vrlo oseban finansijski teret.

Nasuprot tim znatno većim rashodima mi raspoložemo приходima znatno slabijim nego onima, koje smo imali u godinama pre rata. Mnogo je poreskih obveznika u ratu izginulo i izumrlo, a trgovina i industrija trebaće opet dosta vremena da se posle svega toga oporavi i da Ministar Financija u njima nadje potreban izvor prihoda. To isto važi za saobraćajna sredstva: željeznicu, poštu i telegraf, koji su u mirno doba davali tako veliki i čisti prihod. U Srbiji ne dostaju ni sama tehnička sredstva za naplatu poreskih tražbina. Poreskih knjiga nema. Broj poreskih organa je znatno smanjen, pa i osjećaj dužnosti kod mnogih poreznika da plaćaju porez, znatno je oslabio.

Poreski problem imaće ne manje briga da nam zadaje. Na prvom mjestu treba da izvedemo potpuno poresko izjednačenje, kako bi svi krajevi naše otačbine bili podjednako opterećeni. To izjednačenje naročito je hitno kod posrednih poreza. Jer uzmite predmete, kao što je rakija, pivo, petrolej, vidjet ćete, da su u raznim krajevima naše otačbine podvrgnuti raznim teretima. Uzmite rakiju. U izvesnim krajevima ona je veoma opterećena porezom, dok se u Srbiji ne plaća poreza od nje. I sada ili ćemo osloboditi sve krajeve naše poreze na rakiju, što neće biti moguće zbog toga, što u krajevima, gdje taj porez postoji, daje vrlo lijep prihod, bez kojeg današnji naš budžet ne može da bude, ili ako ostavimo sadašnje stanje, morali bismo postaviti na granici svih oblasti carinske straže i carinske organe, da bi izbjegli krijumčarenju, ni to nije moguće. Niti mi imamo potrebnih organa za to, niti možemo unutrašnji promet podvrgavati carinskim pregledima.

I pošto će poresko opterećenje morati da bude većе nego što je bilo ranije, već samo iz toga razloga naš porezki sistem mora biti ravnomeran. Porezi treba da su rasporedjeni s razmjerno porezkoj snazi, a to nije slučaj sada ni u Srbiji ni u drugim krajevima naše otačbine. Veću ravnomernost podnošenja porezkih tereta zahteva ne samo pravičnost nego i fiskalni interes države. Pred nama dakle stoji reforma cjelokupnog našeg porezskog sistema i izvršenje te reforme ne može se dugo odlagati. I ceo svet zna, sa kakvim teškoćama je skopčano i na kakve se smetnje nailazi pri svakoj porezkoj reformi.

O trećem problemu, koji stoji pred nama, o valutnom pitanju, ako se Narodna Skupština s tim složi, ja mogu govoriti onda, kad budem pri podnošenju predloga budžetskog govora o celokupnoj situaciji našoj finansijskoj malo detaljnije. Za sada mogu reći toliko, da pri sadašnjoj našoj finansijskoj situaciji mi ne smemo valutno pitanje tako rešiti, da ono natovari iole veće finansijske terete na nas. Te terete mi ne bi mogli podneti, mi bismo neminovno posrnuli. Od toga, gospodo, kako će se rešiti ova tri velika problema, zavisi ne samo finansijska nego i naša politička budućnost. Kako možete izvesti ma koje pitanje političke organizacije, ma koje pitanje kulturno ili socijalno, kad finansijska situacija ne daje mogućnosti, da ima materijalnih sredstava za to?

Mi, u Srbiji, iz ranijih godina, znamo na žalost, što znači za jednu zemlju rdjavo finansijsko stanje. Znamo kakav užasan pritisak čine budžetski deficiti na cjelokupan javan život naroda. Niko državi ne veruje, ceo svijet beži ma od kakvog posla sa državom, činovnici su nesigurni da li će primiti plaću i dokle će je moći primiti. Nikakvo se gradjenje za račun države ne vrši, i ako se vrši, to se čini pod pogodbama, koje se daju propalicama. Unutrašnji i spoljni prestiž državni, pod takvim prilikama, sveden je na nulu. Iako je takva situacija opasna za jednu državu, koja je postojala i ima izvestan politički kapital, od kojeg može da živi, ona je mnogo opasnija za jednu mladu državu, koja toga političkog kapitala nema.

Iz ovoga finansijskog stanja, gospodo, mi možemo izaći samo tako, ako i celokupno Narodno Predstavništvo bude svesno toga, da je ono teško, vrlo teško.

Mi u prvoj godini našeg zajedničkog državnog života stojimo pred jednim godišnjim deficitom od preko jedne milijarde dinara. Istina kad se srede unutrašnje i spoljne prilike, izvesni će rashodi otpasti, porezki prihodi dat će jača sredstava državi, ali sve to neće biti ni blizu dovoljno, da nam pruži sigurnu finansijsku osnovu za naš državni život. Mi moramo i prihode i razhode podvrći strogoj kontroli.

Prihodi se moraju povećavati. Nama, gospodo, predstoje novi porezi, s tim moramo biti načisto. U tome se moramo ugledati na naše velike saveznike, koji su u toku ratova pod najtežim prilikama povećavali svoje dažbine.

Razhodi se, gospodo, moraju obuzdati. Opasnost od nesrazmjernog povećanja državnih razhoda naročito je velika kod mladih država. Njih razpinje volja i energija za rad, one su pune želja i pune planova za budućnost. Njima ništa ne izgleda nemoguće. Njihovi narodi žive u jednoj atmosferi opasnog optimizma. Ali, gospodo, ne moraju se odmah sve naše nade ostvariti. Dogod ne budemo u stanju da dove-

demo u sklad naše razhode sa našim redovnim državnim prihodima, mi moramo odložiti sve one razhode, koji se ne moraju odmah učiniti, moramo ukloniti sve one, koji nisu apsolutno potrebni. Kao što Vam rekoh, mi stojimo pred jednim deficitom od preko jedne milijarde dinara. Naši redovni prihodi jedva će biti dovoljni da pokriju jednu trećinu državnih razhoda, pa ipak celom je zemljom ovladao jedan ludi optimizam, sve se s pravom traži od države. Svako odbijanje izaziva žučne proteste, a malo ko da se zapita, pa odkuda toj državi sredstava, kad njeni prihodi tako slabo pristižu i kad vrlo mnogi medju onima, koji tako žustro traže da se država za njih, o svemu pobrine, smatraju kao nepravdu i drskost svaki pokušaj da država od njih naplati ma kakve dažbine. Ministar finansijske nije nikakav madjioničar, on nemože iz ničega da stvori pare, on nema ni onu mašinu za štampanje kruna koju imaju u Pešti i Beču. Njegovi izvori prihoda su dažbine i zajmovi. I ako možemo razumjeti da se pod sadašnjim prilikama svi izdaci ne mogu pokriti redovnim sredstvima, ni u kom slučaju ne smemo shvatiti, da su zajmovi stalni i neizcrpni izvori prihoda. Zbog sadašnje finansijske krize, koja postoji svuda, mi možemo vrlo malo računati na zajmove na strani, a zaključivanje zajmova u zemlji ima granica, koje ćemo po svoj prilici vrlo brzo dostići.

Mi se sad, gospodo, nahodimo na jednoj raskrsnici, sa koje jedan put vodi finansijskoj katastrofi, a drugi napretku naše otadžbine. Prvi put je ravan, gladak; drugi put je neravan, prepun teškoća i prepreka, koje se samo sa velikim naporima mogu otклонiti. Po prvom putu se ne ide, nego se juri, srlja, po drugom se puzi. I, gospodo, treba velikog uvidjanja situacije i treba velike gotovosti a da se podnesu materijalne žrtve i naponi, pa da se izbere ovaj drugi teži put.

Možda će neko reći da sam bio suviše iskren u razlaganju sadašnje naše finansijske situacije. To je, gospodo, pogrešno. Ja sam bio dužan da kažem Narodnom Predstavništvu pravu istinu. To je bilo potrebno i zbog toga, da bi vlada mogla računati na potpunu saradnju Narodnog Predstavništva, bez ko- ga ona nebi bila u stanju, da naš državni brod, koji po sili prilika i sada brodi u magli, upravi putem narodnog blagostanja i napredka. (Burno odobravanje i pljeskanje.)

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Gospodo, ovaj predlog o vanrednom kreditu čitan je i za pet dana treba da se svrši najdalje do 1. svibnja. Molim gg. govornike da vode računa o ekonomiji vremena, i o kratkoći vremena, i molim da se prijave gospoda, koja govore i koja smatraju da je neminovnan njihov govor.

Ima reč g. Vasa Knežević.

Vasa Knežević: Pred nama je zakonski predlog g. Ministra Financija o vanrednom kreditu od 130,000.000 dinara. Da bi Narodno Predstavništvo moglo ovaj kredit izglasati, potrebno je da uzme u pretres celokupnu politiku Vlade, i da vidi dali Vlada zaslužuje poverenje i dali joj se može dati traženi kredit. Klub poslanika socijaldemokratske stranke pokazao je volju, da na tome saradjuje; Socijaldemokratska stranka, bar njena desnica, pokazala je od dana revolucije s one strane Save i Dunava i od dana oslobodjenja od okupacije sa ove strane Save i Dunava, da hoće da pomogne ujedinjenje Jugoslovensko, da hoće da pomogne konsolidovanje nove države. Socijaldemokratska stranka, postupajući tako, računala je, da će naići na razumevanje i da će se omogućiti, da mi, socijaldemokrate, sudelujemo na izgradnji nove države. Ali nažalost ona se je u tome razuverila i u njenoj nadi prevarila. (Dobacivanje: »Kako? Kako?«)

Tako je kao što rekoh. G. Ministar Financija izneo nam je u kratkim potezima finansijsko stanje naše države i težak položaj usljed finansijskoga stanja karakterisao kao težak i težak položaj same države. Medjutim on veli, da svi traže od države i da ma i najmanje neizpunjavanje tih traženja izaziva revolt. Nije ni najmanje čudo, jer se pita: Pa odakuda da dobije taj novac kao Ministar Financija? Medjutim ima vrlo mnogo izvora odakle bi se mogao dobiti taj novac, ali građanske partije, koje personificiraju današnju Vladu, nemaju kuraži da zagrizu tu jabuku, da otvore te izvore i da iz njih izvuku ono što je potrebno. Mi ćemo iz toga izvući potrebne konzekvencije.

Da bi odobrili Vladi kredit, potrebno je da odobrimo celokupnu politiku njenu. Odobravajući Vladi kredit, mi primamo odgovornost za celokupnu političku situaciju; davajući Vladi poverenje mi joj odobravamo da deluje u delokrugu i da primenjuje sva akta koja su joj potrebna da primenjuje. Medjutim ima fakata sa kojima se ne može socijal-demokratska partija solidarisati. Naša partija bila je pokazala volju da učestvuje u saradjivanju, ali njoj se stavljaju prepreke da mora izvući konzekvencije i da se sa radom Vlade ne solidariše. Naša partija u Vojvodini, koja se sastoji od Srba i Bunjevaca zaključila je u svome Veću da priredi nekoliko zborova na kojima bi trebalo obnoviti naše organizacije ratom ugušene, a zato je bilo potrebno da tražimo odobrenje od vojne vlasti. Mi smo tražili to odobrenje od vojne vlasti, a dobili smo ga, ali ništa dalje ne dobismo u ruke. Oni nam kažu: Policijska vlast biti će obaveštena i nama će biti omogućeno da držimo zborove.

Medjutim gdje god su došli naši sazivači i referenti, politička vlast, župani i beležnici, zabranili su te zborove pod izgovorom, da njima nije poznato odobrenje armijske komande, i

da prema tome ne mogu dozvoliti držanje političkih zborova.

Iz početka nismo znali, u čemu je stvar, ali je naš jedan referent u Vršcu došao k županu, i naišao na stolu na odobrenje prve armijske komande, da se zbor može održati, a pored toga odobrenja naišao je na depešu potpisanu po gospodinu ministru unutarnjih dela Pribičeviću, u kojoj se veli, da se zborovi socijalno demokratske stranke iz Vojvodine imaju zabraniti. I razume se, tim su upućene političke vlasti, da se izvinjavaju neznanjem za odobrenje tih zborova.

Kada naš predstavnik sjedi u vladi, u redu bi bilo, da je bio obavešten o toj naredbi, ali on o njoj nije obavešten. Prema tomu prisiljeni smo mi, da povučemo nužne konzekvence i da takvoj vladi odrećemo poverenje.

Ja sam bio opomenut od jednoga prijatelja profesora u Beogradu, da ovdje u Beogradu u zanatlijskoj četi ima nekoliko mladića, koji nisu vojnici, a koji su kao ratni radnici mobilizovani, i koje na najgrozniji način maltretiraju. Otišao sam tamo, i našao sam te mladiće zatvorene u jednoj sobi. Komandant njihov Sava Gjorgjević, poručnik, ne dozvoljava im da izlaze, i ne pušta ih, jer kaže, da su to tehnički radnici, mašiniste i dreheri i da su mobilizovani, da u izvesnom momentu kao radna snaga budu na raspoloženju. Medjutim za celo vreme nije niti jedan ni jednom za rad upotrebljen. Petar Komnjenović, mašinski bravar, podnio je 7. okružnoj pukovnijskoj komandi molbu, da bude pušten kući, jer imađe nekoliko sitne djece, žena mu je umrla, pa treba svoju familiju, da izdržava. Ta molba poslana je načelniku stanice na mišljenje, a načelnik stanice poslao je na mišljenje komandiru čete, koji je odgovorio, da ga ne može odpustiti, jer je potreban. Medjutim taj radnik nije niti jedamput obavio ma kakav državni posao, nego je tek kod nekih oficira obavljao privatne poslove.

Kad se takove stvari događaju sasvim je razumljivo, da socijalni demokrate, kao partija proletarijata, ne mogu odobriti taj rad tim pre, što se ti ljudi drže zatvoreni u smrdljivim sobama, i što se za državni posao ne upotrebljavaju. Jedan od tih mladića pred mojim je očima na raportu kažnjen sa 5 dana požarstva zbog toga, što ga sinoć nije našao u sobi, jer je otišao na pola sata na čisti vazduh, on nije vojnik, služi u svome odelu i treba da bi bio kući pušten na spavanje, da ne provodi vreme u tom smradu i ne truje svoja pluća.

Kad se uz asistenciju državne vlasti tako radi, onda socijalne demokrate ne mogu toj vladi votirati kredit.

Gospodin ministar financija u svom govoru rekao nam je, da je stanje finansijsko vrlo rdjavo,

da se ne može voditi politika zajmova, da zajmovi ne mogu biti stalni izvor, iz koga bi država crpila potrebne novce za obavljanje svojih poslov. On je konstatovao, da u čitavome svijetu vlada opšta finansijska kriza i da će teško biti dobiti finansijskih zajmova. Ta opšta finansijska kriza, koja je teška svuda, posledica je opšte političke situacije, posledica je politike buržoazijskih partija, koje nemaju smisla, da danas državu izvuku iz teške situacije, prosto zbog toga, što nemogu voditi realnu politiku i ne će da uzmu odanle, gdje ima, već gledaju, da ja ne može odobriti ovaj kredit i za to će glasati probace na ledja radnoga naroda.

Gospodo, iz toga razloga socijalna demokracija ne može odobriti ovaj kredit i za to će glasati protiv njega. (Glasovi, Zar samo dva do tri slučaja?) To nisu dva do tri slučaja, to je sistem, koji se javlja svuda, ali za koji socijalna demokracija ne može da primi odgovornost. Dakle molim vas, da ovo smatrate jednom nužnošću, a mislim, da smo mi pokazali dovoljno volje, da sudelujemo sa vama u zajedničkom radu, ali da ova volja nije naišla na razumevanje kod vas. Ali već i zbog toga, što ovaj zakonski predlog izlazi pred nas u ovoj formi, već i zbog toga, mi ne možemo za nj glasati. Jer danas, u vreme pobjede pacifizma nad militarizmom, u vremenu, kad i našu granicu zapljuskuju talasi socijalne revolucije, u tom vremenu vlada izlazi pred nas sa traženjem kredita, koji se pojavljuje u vidu mara. Ministarstvo vojno traži za lične izdatke 22,500.000 dinara. Medjutim, svi pokrajinski budgeti odredjuju za sve države izdatak od 17,300.000 dinara. Tako isto stoji i sa materijalnim izdacima. U današnje vreme, kad se po kasarnama drži jedan veliki nepotreban deo ljudi, kad se ne misli, da se na ovaj način finansijski crpe zemlja, te da se onemogućiti, da se sprovede socijalna politika, da se sprovedu socijalne reforme, u tom vremenu mi već i zbog toga ne možemo glasati za ovaj kredit. (Glasovi: Vi hoćete boljševizam.) Kad je reč o boljševizmu, onda se nama, desničarima socijalne demokracije, ne može dobiti, da fabrikujemo boljševike, nego onima, koji teraju socijalne demokrate iz saradnje u obnovi države. To se može prebaciti onima, koji sprečavaju izvodjenje agrarne reforme, koji imaju u svom programu izvodjenje ove reforme, ali koji pri prvom pokušaju, da se ova reforma provede, pojavljuju se sa jednom interpelacijom, kojom gledaju, da tu reformu onemogućće. Stalno se, gospodo, govori, da agrarnu reformu treba izvesti, a i da zato treba pripitati i sopstvenike imanja i da to pitanje treba izvesti u sporazumu s njima, tako, da ne budu ni oni oštećeni, a i oni, koji, treba da dobiju zemlju, da budu zadovoljni. To, medjutim, nije moguće.

Mi moramo izvesti agrarne reforme po želji onih, koji treba da dobiju, a na najveće ogorčenje onih, koji su dosad besplatno uživali zemlju i ne samo

da netreba da im se plati, nego treba da su zadovoljni ako se od njih ne treži kirija za imanja koja su dosad besplatno uživali. U tom pogledu ima mnogo njih, koji se sa time ne slažu i protestuju protiv toga, a kad se jedanput već ne slažemo, onda je sasvim prirodno da mi zbog toga neslaganja moramo da povučemo posebne konsekvence i da glasamo protiv ovoga predloga.

Predsednik dr. Dragoljub Pavlović: Ima reč g. Vesenjaka.

Poslanec Ivan Vesenjaka: Spoštovano Predstavništvo! Poverjena mi je naloga, da govorim v imenu kluba, čigar člani pripadaju stranki, ki zastopa široke plasti našega naroda z malimi imetji: malo kmetijstvo, malo obrt, delavstvo z roko, a tudi delavstvo z umem. Gospodarsko in socijalno stališče teh slojev tvori blaze in mi daje direktivo, kako naj govorim in kako stališče naj zavzeman nasproti vladni predlogi kot taki. Naš človek kot pojedinac pač ne reprezentira velike davčne sile, ako bi sploh priznal stališče, da plačuje davek tisti, ki denar fiskusu odšteje. Toda kod celota je naš človek največji producent, največji konsument in najponižnejši nositelj davčnih bremen, in to direktnih, še bolj pa indirektnih.

Številki, ki jih imamo pred seboj, ni baš veliko, teda obsegaje velike svote. Te številke so na videzno dolgočasne in mrtve, v resnici so pa žive in režejo globoko v meso in kri vsakega pojedinca. Odvisno je od finančnega ministra v prvi vrsti, od resortnih ministrov pa v drugi vrsti, ali naj živimo tisto skupno sporazumno gospodarsko in narodno-kulturno življenje, o katerem smo v adresni debati tako navdušeno govorili.

Ako torej izjavljam, da te proračunske predloge v celoti sprejemem, jim moram vendar pridati nekaj resnih, odločnih pripomb.

Sedanja predloga sjeni na kreditih in na starih predvojnih davčnih sistemih in metodah. Nastane vprašanje, ali je to trajno mogoče? Jaz bi si drznil to zanikati. Uvažujem pač z vso resnosjo velike težkoče, ki obstoje vsled reorganizacije in razširenja naše države. Toda vidim nekako bojazen, nekak neumestnen obzir na vse zastarele obstoječe razmere posebno v novo priklopljenih delih naše države. Že dejstvo, da so barbarsko opustošili staro kraljevino Srbijo ter prav do kosti izmozgali velik del naše domovine, zahteva finančno-tehnično prilagoditev tem dejstvom in temeljite izpremembe davčnega sistema. Gospod finančni minister nam je pojasnil, da to ne gre tako hitro. Ali jaz sem mnenja, da bi se dala vendar marsikatera predloga izvršiti v prid naši domovini.

Prav tako zahteva temeljite izpremembe prenos imetja vsled vojske, kjer se nekateri neizmerno obogateli, drugi pa silno obubožali. Stališče eko-

nomične demokracije in socialne pravičnosti zahteva, da nosijo čim manjša bremena tisti, ki so slabjši, ki v resnici teško delajo, in da se obdavčijo čim bolj oni, ki živijo v izobilju ob tujem znoju in od tujih žuljev. (Živahno pritrjevanje in ploskanje). Nujno sledi iz tega, da mora biti vsak davek progresiven.

Ker žalibog dobro vemo, da brez davka ne moremo živeti kot država, pa tudi ne kot socialna celota eksistirati, moramo vsaj zahtevati, da se čimprej izjednačijo vse državne davščine po celi državi po istem principu. Kot posledica vojske in neurejenih razmer po celi srednji Evropi ter preko nje imamo sedaj teške stagnacije našega narodno-gospodarskega življenja. O napredku i razvoju v sedanji dobi sploh ni govora. Zdi se mi celo, da nam preti katastrofa, in s tem bo konec onega vzrejenega reda, ki ga imate sedaj še pri nas. Naši ljudje so vajeni naglega gospodarskega življenja in ga morajo imeti, ako naj uspevamo. Na debelo se je pretakala kri po naših gospodarskih žilah: sedaj le še skromno curlja in bojim se, da bo kmalu prišel čas, ko bo samo še kapljala. Vsa naša državna uprava, posebno naš finančni minister je dolžan razvoju, konsolidaciji ter ukrepitvi finančne moči naše države, da prepreči to hiranje.

Strašna depresija je posebno v pretežnem delu slovenskoga kmetijstva. O srbskem bodo imeli dovolj povedati kompetentni kolegi poslanci. Premični in nepremični kapital našega kmeta se je silno zmanjšal in oslabil; s tem seveda pa tudi davčna sila. Edino dobro, kar je prinesla zadnja doba, je formalna raspoložitev našega kmetijstva v zadnjih letih. V razsulu so kmetski domovi, obrabljeni, polomljeni in pokvarjeni je kmetovo orodje vsled krutih birokratskih avstrijskih rekvizicij. Posebno goveje živine ni. Tudi dobrih človeških delavnih sil primanjkuje. Primanjkuje hlevskih in umetnih gnojil. Naša zemlja zahteva veliko težkega intenzivnega dela; kajti če kje na svetu, velja in se pozna posebno pri nas kletev nad Adamom in njegovimi sinovi, da jim bo zemlja rodila tmje in osat.

Pri takšnih odnošajih pa se operira do sedaj pri nas od strani davčnih oblasti še popolnoma po stari šabloni, kakor jo je ustvarila in utrdila več kot preveč konservativna stara avstrijska birokracija pred svetovno vojsko. Tako se je n. pr. v mojem okraju naložil na novo ali v pretežni večini zvišal do naravnost neverjetne višine osebno-dohodninski davek tako rekoč brez vsakega razumevanja za dejanski gmotni kmetov položaj. Gospodje, to ni prava pot! Zabranimo to! Ako hočete, da jemo cenen in obilen kruh, pomagajte kmetu z novimi investijami, omogočite mu preureditev njegovega obrata in izpolnitev z novim gospodarskim orodjem. Dajte kmetu možnost, da lahko kruh pridelava! Saj on to tako rad stori, ker ljubi svoje zemlje, ljubi delo, je

vesel, ako Bog blagoslovi z obilnim sadom njegov trud. Ne ubijajte kmetu ljubezni do zemlje, ne ovrhajmo ga vsi skupaj in ne jemljimo mu vsega z direktnimi ali indirektnimi davki. Pri delu in jelu naj bo enako-vreden državljan, enakovreden član naše socialne družbe. Temelj je države in družbe; ohranite ga, okrepite ga, ker s tem okrepite skupno domovino, sami sebe in naše finance. S strahom in skrbje za naš gospodarski razvoj in državno-financijsko ravnovesje čitam številke o potrebščinah vojnega ministra. Dobro se zavedamo, da naš trenutni položaj, neurejene razmere na naših mejah zahtevajo zadostnih varnostnih sredstev, da moremo mi, posebno naš kmet mirno bivati na svojem od očetov podedovanem domu in uživati trud svojega dela. Saj imamo tu med svojimi kolegi Grafenauerja, ki nam je najbolj drastičen zgled, kako bi bilo sicer posebno na naši sedaj zavarovani slovenski, štajerski in koroški zemlji. Toda moja najiskrenejša želja je, da bodi ta sveta v sedanji višini proračuna zadnja težka žrtev, da nam uresničenje Wilsonovih načel in zahteva po ligi enakopravnih in enakoveljavnih narodov prinese možnost, da obrnemo vse vsete, ki smo jih žrtvovali do sedaj za ta namen, za izvrševanje socialnih naših nalog, za gospodarsko povzdigo in materijelni ter kulturni dobrobit našega troimenskega naroda.

Z grenkostjo v srcu čitam postavko, kjer se skrivajo izdatki za obnovitev zemlje, za podpore invalidom, vdovam in sirotam, pa iz dveh vzrokov. Kot človekoljub s pozitivnim verskim prepričanjem obžalujem, da sta nas militarizem in imperijalistična machiavelistična politika osrednjih držav dovedli do tega, da sploh moramo imeti to postavko. S stališča socialne pravičnosti obžalujem, da so svote za posameznike tako majhne, da vsem tem največjim domoljubem ni zasigurana vsaj v skromni meri materijalna eksistenca.

Spoštovani zbor! Sramota bi bila, ako bi imela država za te ljudi po navadi minulih prejšnjih časov le boljše ali slabše proteze in lajno. Sramota bi bila za nas, če bi glušili svojo vest z vinarskimi darili na cesti. Posebe zahtevam, naj gospod finančni minister ne štedi, ko gre za dobro vzgojo sirot. Nobeno zlato ne odtehta zlatega srca materinjskega, ne odtehta skrbnega pogleda očetovega. Ker teh sirot nikdar več ne bo grela ljubezen roditeljev, naj občutijo tembolj ljubav skupne matere domovine! Lepo smo govorili o naših junakih, še lepše delajmo za njihove sirote!

S stališča socialne pravičnosti presejam tudi zahteve našega uradništva, zlasti našega delavstva. Čuša časti in poštenja je v teh slojih dovolj, da bodo znali na eni strani uvaževati zelo teški finančni položaj naše skupne domovine in da bodo na drugi strani dali državi in družbi za pošteno plačo tudi

popolnoma pošteno delo. S tem pozdravljam ta del finančne predloge gospoda finančnega ministra.

Takorekoč eksistenčno vprašanje za državo in še bolj za njen notranji mir in red je, da dobijo lačni sloji dovolj in poceni hrano. S tem prihajam ta čas najnujnejši zadevi in točki našega proračuna. Imamo pač ministerstvo za ishrano, toda hrane nimamo! Tisoče mojih rojakov v Halozah, pa tudi drugod že 4—6 mesecev ne vede, kaj je kruh, ne dobi niti zrna soli, niti zrna sladkorja. Mast, moka in obleka jim je nepoznan luksuz; nezabeljen fižol in neosoljen krompir edina hrana skozi celo zimo. Tudi zaslužka je malo, ker počiva gospodarsko življenje.

Ne dopuščajte naprej našim oderuhom in špekulantom, da greše nad zdravjem, imetjem in življenjem celega naroda! (Ploskanje.) Zavedajte se, gospoda pri upravi države, da so največji škodljivci naše državne ideje, da so hujši nego Efižalti, ker, v brezsravnem egoizmu ubijajo narod. (Ploskanje.) Velik bi bil greh ministerstva za izhrano in ministerstva za promet, ako bi ležerno pojmovalo svojo nalogo. Z železno metlo posezite vmes! Še je čas, toda ne dolgo; kajti vse kaže, da gre kazalec na uri na 12.

Naša obratna prometna sredstva proti našemu centru, našemu Belemugradu so naravnost obupna. Beograd je naše srce, v Beogradu naj bi se stekale gospodarske in prometne žile, da bi življenje bujno in burno plalo, ter kipelo po žilah. Toda z nekako pasivnostjo se to zabranjuje; ne telegraf, ne pisemska pošta, ne železnica ne funkcionira tako, kakor bi bilo treba in mogoče. Kako si želi Slovenec v Beograd, ki ga pozna po imenu vsako naše dete iz narodne pesmi! Rajše nego mohamedanci v Meko bi šli številni naši ljudje pogledat svoj stolni Beograd in tja na »Kosovsko ravno«. Toda Bog je visoko, naš srbski jugoslovanski Beograd pa je vsled prometnih težkoč daleko. Gospoda! Spojite vendar dejansko srce naše države s truplom! (Odobranje.)

Tudi se mi zdi, da se nam ne mudi nič z reformami in da upravno delo zaostaja. Ko sem v Ljubljani čital liste našega ministerstva, me je navdajal strah, koliko reformnih predlog za obnovev rednega našega gospodarskega življenja, za izlečenje težkih ran nam bo prinesel ta koncentrirani ekstrakt ljudskih duševnih sil in ljudske volje. Toda prazni so bili v zbornici naši pulci, ko smo vstopili vanje. Ali tudi sedaj živimo takorekoč iz rok v usta. Kaj čaka vlada! Čakajo ministri! Razveselili smo se svoje svobode, izpovedali si bratsko ljubav, sedaj pa energično delajmo! Ne štejte mi v zlo ostrih besed! Iz domovinske ljubezni izvirajo, dobrobit naše države, dobrobit našega ljudstva in izboljšanje finančnega stanja hočejo. Pridite nam že enkrat tudi z volilnim redom, pridite s predlogo o pravičnem obdavčenju velikih vojnih dobičakarjev, ki niso sejali, pa bogato

želi! (Ploskanje.) Na ta način dobimo sredstva za obnovev narodnega gospodarstva v naši domovini. Stavite na dnevni red tako nujno agrarno reformo, pridite z dobrimi reformami o upravi in začasnem ustavnem državnem življenju! Naš narod to zahteva in nam se hoče dela!

Regulirati je treba čim preje naše valute, da ne bodo naši ljudje v večni negotovosti, ki ubija še to pičlo gospodarsko življenje. Ne čakajmo in ne hodimo po potih, ki jih hodi Nemška Avstrija! Redno in dobro državno gospodarsko življenje zahteva plodonosne investicije in skrbne kontrole nad vsemi enimi napravami, kjer je naložen državni, deželni ali občinski denar; zahteva pa posebno izvršitev že pričetih del. Ali je v evidenci n. pr. nujna zadeva, da se končno regulira Pesnica in oskrbe izvršeni deli, da ne bo na veliko škodo države in posameznikov propadlo to, za kar smo izdali že ogromne svote? Ali naj ostane n. pr. regulacija Ljubljanske polovičarsko delo?!

Izredno veliko državnega, privatnega in deželnega kapitala je invertiranega v naših vinogradih. Ali je preskrbela vlada, da dobimo pravočasno in v zadostni množini modro galico in žveplo? Dobrobit stotisočev našega ljudstva v vinorodnih krajih je odvisen od tega, s tem pa tudi finančno stanje države. Gospoda! Delajmo skupno, delajmo, da nam ne pride po lastni krivdi v lepo našo skupno hišo ravščina in nadloga in s tem nered tudi tam, kjer lahko sami zabranimo!

Izredne važnosti je splošno obvezno zavarovanje za starost in onemoglost vseh manj premožnih slojev. To sicer ne spada sedaj k tej davčni predlogi, toda misliti se mora že a priori na to. Ako hočemo preprečiti beg ljudstva z dežele v mesto, moramo skrbeti vsaj za najskromnejše eksistence vsem kmetiskim poslom, viničarjem in malim posestnikom, da ne bodo vsled gladu hirali in umirali kakor Lazar in Job na gnojišču, ko so izčrpane njih moči. (Odobranje.)

Lepo je govoriti: naša domovina je lepa in bogata. Toda grehota bi bila, zanemarjati skrb, da se njeni zakladi dvignejo. Narod naš, naš gospodar bi naš opravičeno zapodil kakor svetopisemski gospodar svojega hlapca, ker je zakopal njemu zaupani zaklad. Že sedaj je tudi treba misliti na zajamčene soudeležbe delavstva na dobičku velikih podjetij, kakor se to že izvaja v Ameriki in Angliji.

Tako naj so nam suhoparne številke našega budgeta živ izraz našega hotenja in naše volje, ljudstvo pa naj dobi iz njih uresničenje svojih upravičenih želja!

Zahvaljujem se gospodu finančnemu ministru za njegova obsežna pojasnila, ki jih je dal odboru in tukaj. V adresni debati je naš klub povdarjal po svojih govornikih in osvedočil s svojim glasovanjem,

da ne zanikujemo državu in njene zgradbe, temveč, da hočemo z vso vnemo delati zanje in njen procvit. Zato izjavljam, da bom s tovariši glasoval za predloženo budgetno predlogo. (Odobranje in ploskanje.)

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Ima reč g. Voja Marinković.

Dr. Vojislav Marinković: Ja sam u finansijskom odboru, gospodo, bio toga mišljenja, da gospodin ministar financija treba najposle da upozna zemlju sa stvarnom finansijskom situacijom. Meni je bilo poznato, a iz izlaganja g. Ministra, i podataka, koje je tamo dao, vidio sam, da se ne varamo, da je to stanje teško, i da je u tolikoj meri teško, da se ni naporima samoga g. Ministra financije i naporima same vlade, pa čak ni naporima samoga Narodnog Predstavništva ne može popraviti. Da se iz finansijske situacije, u kojoj se mi nalazimo, izidje sa čašću i sretno, treba da bude obavešten ceo narod, jer potrebna je potpora celoga naroda. Iz toga, ako je vlada u svojoj finansijskoj politici imala i bila svesna zadatka, koji treba postići, onda ćemo moći da prebrodimo preko teškoća koje pred nama stoje i izvesti zemlju iz krize u koju smo morali doći.

Gospodo, naš primer nije osamljen u istoriji. I pre nas su se gradile države, i svaki takav čin bio je praćen teškim finansijskim krizama. Danas naše ujedinjenje dolazi posle jednog dugog i teškog rata, koji je bio dovoljan već sam po sebi, da uzdrma naše financiranje, pa čak i kad ne bi bilo cele ove državopravne perturbacije. Za to je meni milo, što je g. ministar financija, i ako ne dovoljno, skrenuo pažnju na teškoću finansijske situacije u kojoj se sad nalazimo. Kažem nedovoljno zbog toga, što i ako sam pažljivo slušao g. ministra financija, nisam dobio onaj utisak, koji ja mislim da je potrebno da naš narod ima o stvarnom stanju u kome se nalazi.

Gospodin ministar financija govorio je o jednoj milijardi deficita, i to je ono što je bilo najjasnije u njegovom govoru. Ali, gospodo, moglo se verovati i može se verovati, da je ta milijarda deficita uslovna, da ona tek zavisi od organizacije naše države, i da je ona u vezi sa radovima, za koje vi svi osećate, da treba da ih radi. Ja, gospodo, zbog toga smatram da je potrebno, da o toj situaciji, koja mi je poznata, progovorim preciznije. Ta milijarda deficita, koju je spomenuo gospodin ministar financija, na žalost postoji već danas, pre no što smo išta preduzeli za materijalno izgradjivanje naše države.

Prema izvještaju, koji nam je podneo gospodin ministar financija, prihodi državni nebi dosizali više od 500.000.000 dinara, dok se rashodi penju na sumu od milijardu i pet stotina šestdeset milijona. Ta suma rashoda ima da se koregira; tu su rashodi u krunama obračunati u dinarima, a rashodi su takve vrste, da će se u budućnosti morati u dinarima pla-

ćati. Dakle ima jedan veliki deo rashoda, koji su za budućnost, a ne za ovaj momenat, koji su za budućnost dva i po puta veći, nego je u ovom proračunu. I kad se ova korekcija izvrši, onda se rashodi penju na preko dve milijarde. Drugo, gospodo, vi vrlo dobro znate, da mi u ovom stanju, u kome smo, ne možemo ostate. Mi našu državu moramo izgraditi, da bude jedna jedinstvena, ujedinjena država. Mi niti imamo komunikacija pravljenih za našu državu, sve su one pravljene za strance, niti imamo vazda ustanova, koje su jedna državna potreba, a koje su stranci pravili, kako im je bilo potrebno. Kad se celokupne ove državne organizacije izgrade, onda će rashodi državni — sasvim je svejedno centralizovati ili decentralizovati — jer je isto kada se plaća, onda se rashodi državni moraju popeti na blizu tri milijarde. Popet će se i državni prihodi, jer onaj državni prihod, koji je pomenuo gospodin ministar financija od pet stotina milijona, je u izuzetno teškim prilikama, kada saobraćaja državnoga nema, kada je sve desorganisan, i kada nema državne administracije. Čim se normalni red povraća u zemlju, čim počne da teče normalan tok, onda će se ovi prihodi automatski popeti na jednu mnogo veću cifru.

Predratni prihodi svih naših zemalja dostizali su od prilike na pet do osam stotina milijona dinara, i vrlo je verovatno, pored svega osiromašenja, koje su naše zemlje pretrpile, da će, s obzirom na padanje vrednosti novca u celom svetu, taj prihod prebaciti jednu milijardu. Ali, gospodo, daleko smo mi od tri milijarde.

Malo čas sam napomenuo, da se mi ne nalazimo prvi u tako teškom položaju. Bilo je i drugih pre nas, koji su se u takom položaju nalazili, i prema tome možemo mi da iz njihova primera izvučemo dve pouke, prvi, da ta situacija i ako je teška, nije očajna, jer se iz nje izlazi, a drugo, da vidimo, na koji se način iz nje izlazi. Kad je pre 50 i toliko godina na osnovu načela narodnosti obrazovana kraljevina Italija, ne posle jednog dugog rata, koji bi celu zemlju istrošio i napravio i socijalnu i administrativnu perturbaciju tako, da je teško raditi na staložavanju stanja, nego posle glasanja i posle malih napora, onda je prvi budget kraljevine Italije pokazivao osam stotina i četrdeset milijona rashoda i 315 milijona prihoda. Deficit je bio 525 milijona dinara, dakle više od 50% celokupnoga budžeta, i nova kraljevina nije imala nikakvog kredita, pa se ipak, gospodo, uspelo iz te teške situacije izići istinom i iskrenošću tako, da se moglo računati na podržaju svih elemenata u narodu, koji su želeli da tu novu državu održe i da pomognu, da ona može početi živeti normalnim životom.

Gospodo! I mi smo dužni ići tim putem. I naš narod treba sad tačno da zna, koji je zadatak, koji pred njim stoji. Ja ne sumnjam, da će se on umeti odužiti. U ovome ratu naš je narod dao ogromne žr-

tve tako, da je sa pravom izazvao divljenje sveta, divljenje, koje se iz raznih razloga nije manifestovalo u meri, u kojoj bi mi želeli, ali je postojalo. On je to dao za to, što je bio svestan velikoga cilja, kome je težio. Da je naš narod izveden kabinetskom politikom u ovaj rat, davno bi je on napustio, nego je išao za svojom davnašnjom i njemu dobro poznatom politikom. Za to je on i mogao i posle tolikih žrtava izaći, ne klonuvši. Narod će nam i u ovom poslu pomoći isto onako, kao što nam je pomogao i sad da više manje srećno završimo dosadanji rad.

Gospodo! Optimistično raspoloženje, o kome govori gospodin ministar financija, ne znam baš tačno kakav je izraz upotrebio, mislim, neopravdan optimizam našega naroda, donekle je opravdan. Njega je samo trebalo suzbiti u onoliko, u koliko je bio preteran i mora se priznati — priznaće, mislim, i gospodin ministar financija, da u tome pravcu nije Bog zna šta učinjeno, da se taj preterani optimizam u pogledu finansijskom suzbije. Ovo je prva prilika, da smo mi od gospodina ministra financija i sa jednog merodavnog mesta čuli o tome precizno nešto; o velikim finansijskim teškoćama, u kojima se nalazimo.

Ja mislim, gospodo, da je dobro, što je g. ministar financija to rekao, ali nalazim, da je to nedovoljno i da se u radu ministra financija i cele vlade mora u buduće jače opazati, da se mi nalazimo u teškim finansijskim prilikama. Specijalno, gospodin ministar financija, svojom brigom oko uvećanja državnih prihoda, mora pokazati da je situacija teška, i da on mora da se trudi, da je popravi. Jer dok on to samo nama govori sa tribine, da je situacija teška, a dok se to ne vidi u aktu, u njegovom delovanju, mi ovde u Narodnom Predstavništvu ćemo lako verovati, ali narod, koji rezonuje više po onome, što oseća, smatra da to stanje nije teško i ozbiljno, jer se još ništa ne preduzima za lečenje njegovo. Ja to govorim zbog toga, što je gospodin ministar financija govorio o poreskoj reformi i o tome, kako su te reforme teške, kako dugo traju i kako zbog toga sumnja, da će moći u idućoj godini da se povrati budžetska ravnoteža.

Nemože se ni govoriti u idućoj godini o budžetskoj ravnoteži i treba da se zna načisto da nikakva reforma porezka nemože nama doneti tu budžetsku ravnotežu. Zna se šta znači u glavnom porezka reforma, i šta se sve pod njom razumeva. Tu se obično traži samo razporedjivanje poreza, koja postoji na jedan pravedniji i pravilniji način. Nije sad reč samo o tome, mora se tražiti ovoga puta da raspored poreza bude pravednije izvršen, a baš zato što će biti poreza ove godine teška. Kad je poreza laka, onda se i nepravde mogu trpeti. Ali, gospodo, u koliko su tereti porezki teži, u toliko se više računa na pravdu. Medjutim ovde nije samo reč o tome, da se dosadanji tereti ujednače prvo izmedju pokrajina, pa pra-

vilno raspodele na pojedince, nego je reč o tome, da se i novi ogromni tereti porezki na nas svale, i da se nadju uopšte novi izvori prihoda.

Gospodo, u finansijskom odboru mi smo u tome bili svi saglasni, da se to tražiti mora, i da gospodin Ministar Financija ne treba da čeka da izradi plan nekavke porezke reforme, koja će se mesecima pretresati u javnosti, i zatim dočekati da se sprovede posle Ustavotvorne Skupštine u izabranom parlamentu, već pošto smo mi u jednom privremenom stanju, ministar financija treba da potraži sad odmah da koliko je moguće smanjuje ovaj deficit, koji postoji. Mi, gospodo, nismo u prvom redu pozvani, da to tražimo. To je red da potraži sam odgovorni vodi-lac finansijske politike g. ministar financija.

Ono, što smo mi naglasili u našem izveštaju, ono nije imalo za zadatak da smanjuje deficit i popravlja finansijski položaj naše zemlje, jer ona poreza na ratni dobitak i nemože biti stalna poreza. Taj rat treba da prestane i s tim prestaje razgovor o ratnom dobitku. Prihodi od te poreze mogu se upotrebiti samo na pokriće vanrednih potreba, koje sad postoje i koje mogu da postoje u najskorijem vremenu. Za stvaranje budžetske ravnoteže i delomično pokriće deficita moraju se tražiti novi stalni izvori.

Ja, gospodo, ne očajavam da se ti izvori mogu naći. Biće prvo vrlo teško da se nadju. Trebaće veoma napornog i to trajnog svakodnevnog rada, pa da se naše finansijsko stanje poboljša — sanira. Ali ja mislim, da se ono može poboljšati. Ja, gospodo, samo smatram da je potrebno da naš narod dodje do potpunijeg obaveštenja situacije zato, što je taj naporan rad protivan mentalitetu našeg naroda. Jedan naš poštovani drug u debati o adresi skrenuo je pažnju na razliku izmedju ovoga rada, koji smo mi dosada radili, rada na bojnom polju plaćenog slavom i onoga napornog svakodnevnog rada, koji učvršćuje i podiže državu i narodnu zgradu. Zato što smo mi prirodni, po temperamentu svome upućeni pre ove periode na velike žrtve u momentima kad dodje do odsudnoga boja, odlaganje u normalnom vremenu može biti, a ovde bi to bilo fatalno za našu državu. Zbog toga je potrebno, da naš narod dodje do svesti, da ove teškoće koje sada stoje pred nama, samo su produženje velikog narodnog posla, koji smo do sad radili i da on neće biti svršen sve donde, dok i ovo sad što je ostalo, što nije najteže, ali odgovara našem temperamentu, ne bude svršeno.

Gospodo! Ja se nadam, da će nam u tome pomoći, u to sam uveren, i naše ujedinjenje. Sinteza narodnih osobina, koja će se izvršiti kod nas ujedinjenih, neće malo više raznovrsnosti i u naš mentalitet i genije narodni tako da neće biti teško, da isto tako možemo ovaj posao sposobno da svršimo, kao što je naš narod pokazao dovoljno sposobnosti u doba direktne borbe sa neprijateljima. Mi smo pre-

ma tome dužni, da prema svom narodu imamo poverenje, da izidjemo iskreno sa istinom pred njega, a sigurno je, da će svaki onaj, koji bude radio na osiguranju naše državne zgrade u pogledu finansijskom kao i u svakom drugom pogledu moći računati na potporu svesnoga naroda.

Ja ću, gospodo, glasati za ovaj kredit zato, što je u ovo vreme potreban. Jedan je od gospode govornika spomenuo velike vojne izdatke. Ti veliki vojni izdaci, u koliko su vanredni, neće finansijski iscrpiti zemlju, jer imaju vojnički da je odbrane prvo od neprijatelja. (Vasa Knežević: A revolucija!) Mi znamo, gospodo, da se od revolucije nisu odbranili baš politički jednomišljenici toga gospodina, koji su u Rusiji raspustili vojsku, a sad beže po belome svetu, u koliko ih nije pobila državna revolucija. (Odobranje i pljeskanje.) Ja odajem svako poštovanje patriotizmu te gospode, ali nije dovoljno uvijek samo biti patriota, nego treba videti i kojim putem treba ići da se koristi svome narodu. (Odobranje i pljeskanje.)

Ja, gospodo, i ako želim, da se sa ovim vojnim teretima, koji nas sa finansijskog i ekonomskog gledišta guši, što pre prekine u ovo vreme, kad ga mi ovako teško moramo podnositi, ipak znam vrlo dobro, da mi to ne smemo učiniti na štetu sigurnosti našega naroda i naše države.

Ja sam, gospodo, o toj stvari govorio u finansijskom odboru, i bilo mi je vrlo mило, kad sam i kod gospodina ministra vojnoga našao izvesno razumevanje za to pitanje i video, da je i on voljan, i ako ne u onoliko meri, u koliko sam ja to tražio, i u koliko ja lično mislim, da to može biti, da je i on voljan da izvrši radi našega ekonomskoga stanja perkuaciju mobilizacije, jer treba znati, da tereti vojni treba podjednako da leže na svim delovima naše zemlje, — i u tome pravcu da je gotov da preduzme saglasno sa kolegama u vladi izvesne mere. Ali, gospodo, ne treba se varati da će ti vojni tereti finansijski biti mnogo manji, i kad se rat svrši i odrede granice. Ja lično moram biti skeptik o budućem uredjenju Evrope i sveta, i u mogućnosti da se vojni krediti smanje, kad smo mi tri dana morali debatovati strahujući za našu stvar. (Čuje se: »Tako je!«) Da je u svetu i u Evropi takvo stanje, da se može prići jednom ozbiljnom razoružanju, onda mi ne bi imali ni na koga da apelujemo, ni protiv koga da protestujemo i da se brinemo za ono, što će se u Parizu dokončati. Ali, ako se u Parizu ne svrše stvari onako, kako je pravo i kako bi trebalo, onda mi možemo biti najmiroljubiviji narod na svetu, sama situacija dovešće do toga, da će i posle godine 1919. biti ono, što je bilo i do godine 1914., a to je, da ko hoće da bude slobodan, mora da bude gotov, da svoju slobodu brani. (Opšti burni pljesak.), i ko hoće da živi u miru, da mora svim svojim susedima dati na znanje,

da je gotov na rat. (Pljesak.) Godine 1840. Heinrich Heine uputio je jednu poslanicu izvesnim francuskim prijateljima. Vi znate, koliko je francuski narod generozan, uvek je bilo medju njima idealista, koji su se uljuškavali idejom o bratstvu izmedju Nemaca i Francuza, i verovali, da nemački narod voli francuski narod, a da su samo pojedinci i njihove ambicije upućene protiv Francuza. Heine, koji je bio jedan vrlo duhovit čovek, kaže u toj poslanici Francuzima ovo: »Vi, Francuzi, koji dobro poznajete mitologiju, imajte na umu, da na Olimpu u onom krugu bogova, koji piju nektar i koji sede svi pod toplim grčkim suncem, ima jedna boginja, koja sedi pod krupnim šljemom i u oklopu, a to je Minerva, boginja mudrosti i mira i prema tome se izvolite na nju ugledati.« I mi imamo našu enciklopediju, kako reče gospodin Drašković naše narodne pesme, pa i u njima ćete naći gde Kraljević Marko preporučuje, da ko želi mirno, da izadje sa svadbe, da sedne sa sabljom za trpezu. Ako ideje, kojima svi težimo, iznesu pobeđu, ali za čiju pobeđu na žalost još ne možemo biti sigurni, ako se svrše ne pravo u Parizu, mira može biti, ali taj mir biće oružani mir. I mi kao realni političari moramo s tim faktom računati, i ja se jako bojim, da se i kad zaključimo mir i povučemo granice, naši vojnički tereti faktično neće smanjiti, jer ćemo i nadalje imati da izdržavamo vojsku, s tom razlikom, što je mirnodobska vojska mnogo skuplja, nego vojska mobilisana, gde polovinu troška nosi država, a drugu polovinu narod.

Gospodo! Sve je to vrlo teško, ali to niti je bankrotstvo, niti se radi toga mora padati u očajanje, to znači, da treba kao ozbiljni ljudi da pogledamo u budućnost muški, da treba preduzeti sve mere, da pojačamo našu narodnu produkciju, da učvrstimo našu državu, i da našu državu iznutra uredimo tako liberalno, da uredimo jedan takav režim, koji će dopustiti najpotpuniji razvitak svih narodnih energija.

I ako se, gospodo, budemo čvrsto držali toga programa, ja ne sumnjam, da ćemo mi iz ove finansijske teškoće izići. Posao će biti vrlo težak, ali to za to, što je i zadatak koji nam se stavlja da ga izvršimo, vrlo težak, ali kad mi ovaj posao svršimo, i kad se jedan ministar financija bude mogao pohvaliti, da je povratio državnu ravnotežu, naša Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca biće velika i u ekonomskom, i u finansijskom i u vojničkom i u političkom pogledu. (Živo odobranje i pljeskanje.)

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Ima reč poslanik g. Milutin Stanojević.

Milutin Stanojević: Gospodo poslanici, ovaj zakonski predlog oglašen je kao hitan. On je oglašen kao hitan po nasledjenoj navici svih ministara financija. Kod nas u našoj Staroj Narodnoj Skupštini u Srbiji, mi smo na tu hitnost već oguglali, i

ne polažemo na nju tako mnogo. Mi imamo sličnih predloga još s Krfa, koji su takodjer bili vrlo hitni, pa ni danas još nisu rešeni ti vanredni krediti. Prema tome, gospodo, ja bih želeo, da se ti stari metodi više ne ponavljaju u našoj novoj državi. (Čuje se: Tako je!)

U ekspoziciji g. ministra financija nagoveštava nam se, da će nam budžet biti od jedne i po milijarde dinara. Ako bi se ta cifra pretvorila u ovu nevredeću monetu, koja danas vlada, budžet bi iznosio oko pet milijardi kruna.

Naša nova država povećala se je tri put prema ranijoj — Srbiji — a budžet nam se je povećao pet puta. Dakle srazmerno povećanje budžeta ne odgovara prihodima i povećanju naše države. Prema tome ja sa zebnjom primam tu izjavu da će nam budžet biti tako velik. Najzad biće i o tome vremena da se govori, kad budžet bude došao na dnevni red.

Ima ovde u ovome ekspoziciji g. ministra financija jedna stvar od koje bi trebalo da se ogradimo. Ona nam govori o tome, da je Ministarski Savet rešio, da se računska godina, koja je dosada, po zakonu o državnom računovodstvu, važila do 1. aprila, da se produžava do 1. maja. Ja verujem, da su prilike izuzetne i da se ponekad može i odstupiti od zakona, ali ipak ja sam veliki protivnik odstupanja od zakona, i nebih mogao da se složim s time, niti bih preporučio nikome, da Ministarski Savet menja zakone.

Gospodin ministar financija izložio je od prilike tri tačke, koje smatra kao najvažnije, da o njima treba da obavesti Narodno Predstavništvo.

Ali ono pitanje, koje je po mome mišljenju bilo najvažnije, a to je valutno pitanje, gospodin ministar je samo ovlašten spomenuo i nije nagovestio bar od prilike kakva će izgledati forma rešenja toga pitanja. Valutno pitanje, po mome mišljenju, to je jedno od najvažnijih pitanja, koja interesuju naš narod; valutno pitanje može ili da podigne naš narod, ili da ga konačno upropasti. Narodno Predstavništvo nesme nikako da dozvoli, da ima jedna moneta, koja je 1914. godine vredila jednu krunu da danas vredi samo 20 para dinarskih. Ako to ostane nerešeno to će proizvesti jedan veliki krah, jedan veliki poremećaj, čije se posledice ne mogu dogledati.

Gospodin ministar je nagovjestio, da će u valutnom pitanju naročito govoriti možda docnije, ili kad bude pitanje o budžetu u mjesecu aprilu. On bi mogao — a ja bi i želio — ako za to raspolaže potrebnim podacima, da nam u kratkim potezima kaže kako on misli, da se to valutno pitanje u zemlji riješi. Po mom mišljenju ja nalazim, da gospodin ministar financija neće moći da riješi to valutno pitanje. To valutno pitanje ne zavisi od našeg ministra financija. Valutno pitanje može da se riješi na dva načina, i to ili nasilnim izvedenjem na konferenciji mira u Parizu, ili u sporazumu svih država u

bivšoj austro-ugarskoj monarhiji i Srbije. Ako se to na konferenciji mira utvrdi, onda mi imamo da izvršimo kako oni to riješe; ali u drugom, potonjem slučaju, moramo mi u sporazumu sa ostalim državama da ga riješimo. Dopustite mi, gospodo, da to pitanje popratim pa da vam sa ovog mjesta nagovijestim, kako trgovački privredni svet misli da bi se moglo izaći iz teške nevolje iz tog valutnog pitanja. Austro-ugarska banka, koja imade preko 35 milijarda novčanica, neće moći izvršiti likvidaciju tih svih kruna. Ona bi morala da likvidira. A da likvidira austro-ugarska banka, onda bi bili oštećeni svi oni koji imaju u svom imetku krane. Za to bi bilo potrebno pokušati zajedno sa ovim spomenutim državama stvoriti jednu banku za likvidaciju toga pitanja, i da onda prema investicijama, izvrše koliko će kojoj od novih država pripasti novčanica. Česi rade drukčije. Česi nisu opisivali svoj novac. Oni su imali mnogo manje kruna nego mi, i za to je potrebna upravo jedna centralna banka, koja će prema investicijama i prema stopi poreza izvršiti podjelbu kruna.

To su po mom mišljenju za sada u krupnim potezima ideje, kako bi se moglo to izvesti. No ima tu druga jedna stvar, koju može naš ministar financija da izvrši. Mi smo zatekli u Srbiji oko 32 milijuna bugarskih leva. Lev, to je novčanica u zlatu. A oni su naših sto dinara primali od sveta za 50 leva, a danas za 50 leva ne možete dobiti više od 20 srpskih dinara. Prema tomu jedan, koji je imao 100 dinara srpskih u 1915 godini, danas ima i raspolaže prema tomu samo sa 20 dinara. I tu si možemo sada pomoći. Mi imamo od prilike 32 milijuna — neznam tačno, ali od prilike, toliko bugarskih leva. Ta njihova novčanica glasi u zlatu pa treba prezentirati bugarskoj državi, da nam ih dađe u zlatu.

Toliko sam samo htio da u krupnim potezima kažem, da nebi prešao ovaj vanredni kredit onako brzo kako je to po starom običaju bilo i želio bi, da u tom bude druga metoda nego prije, jer kod nas su ministri nervozni u takovim pitanjima, pa bi htjeli, da se već za jedan sat svrši takav vanredni kredit. Baš naprotiv, tu treba upotrebiti drugu metodu, tako, da se zadovolji državnoj potrebi a da se ipak naši izvori ne iscrpe. (Aplaus i glasovi Živio!).

Predsjednik dr. Dragoljub M. Pavlović: Gospodo, ima još dosta govornika. Ja mislim, da zaključimo listu prijavljenih govornika i da ne primamo više novih govornika.

Prima li narodno predstavništvo ovaj predlog? (Prima.)

Ima reč, g. Nastas Petrović.

Nastas Petrović. Gospodo, povodom predloga kredita od 130,000,000. bez sumnje bi se mnogo

manje govorilo, da je dosada već bio podnet predlog zakona budžetu rashoda i prihoda za ovu godinu. Tada bismo znali da ćemo uskoro imati priliku oceniti politiku vladinu, unutrašnju i spoljašnju i dati potpuno objektivni sud o toj politici. I ako žalim što nemamo detaljan budžet prihoda i rashoda, ipak po mome najdubljem uverenju, ne treba pripisivati to u greh vladi, jer tačno je zbilja ono, što je kazao gospodin ministar financija, da je bilo tehnički nemoguće izraditi predloga budžeta. Mi se samo možemo radovati, gospodo, što nam je gospodin ministar financija obećao dati budžet u mesecu aprilu za maj i ostale mesece ove godine. Tako ćemo tada imati priliku za opširnije razgovore o vladinom radu. Ali gospodo, i ako nemamo budžet, te da bi iz njega mogli videti celokupnu politiku vladinu i oceniti je, ipak gospodo, mi smo dužni u ovom momentu, prilikom pretresa ovoga kredita od sto trideset milijona dinara, reći bar štogod o nekim radnjama vlade, koje moraju biti baš sada predmet našeg razmišljanja i naših briga. Ja sam zbog tog ustao, gospodo, da govorim. Tiče se, gospodo, ishrane našeg naroda, tiče se obnove naše zemlje, tiče se, gospodo, saobraćajnih sredstava u našoj zemlji. Ova tri pitanja zadaju nam veliku brigu, jer i u jednom, i drugom, i u trećem pravcu naš narod muči veliku muku i jer se po tim tako važnim pitanjima malo, vrlo malo uradilo. Dok smo, gospodo, još bili na Krfu, dok je tamo izbegla srpska Narodna Skupština radila, dok je tamo izbegla srpska vlada radila, mnogi od nas, Narodnih Predstavnik, bili smo zabrinuti pitanjem: u kakvom ćemo stanju zateći našu otačbinu, kad se budemo povratili u nju, jer smo, gospodo, unapred znali, da će nam otačbina biti potpuno devastirana i upropašćena. I još smo tamo, gospodo, govorili vladi i činili joj napomene na razne načine, da joj je najpreča dužnost da spremi sve ono, što će biti neosporno potrebno našem narodu, kad se budemo u zemlju vratili. Nama je tada gospodo, od strane tadašnje vlade u nekoliko mahova odgovoreno, da se na tome poslu najenergičnije radi, i da ćemo čak, mnogi od nas, biti iznenadjeni sa svim onim što će vlada spremi i što će moći doneti pri povratku u zemlju.

Čak je gospodo, iz sredine narodne skupštine bio izabran jedan naročiti odbor, koji je imao da brine tu brigu zajedno s vladom. Ja gospodo, moram da pomenem, i da konstatujem, da od sviju tih obećanja, koja su nam tada davana, danas apsolutno nema ništa. Rad vladin na Krfu biće predmet osobene interpelacije, koja će pasti u Narodnoj Skupštini, i mi ćemo se tada moći razgovarati o svemu tome i doneti svoj sud, te o tome sad neću govoriti. Ja ću sada samo ovo da napomenem, u želji da olakšam odgovornost današnje vlade, tu napomenu ja podvlačim, da je ona u pogledu briga, koje je imala da zbrine u pogledu ishrane našeg naroda, obnove

zemlje i saobraćajnim sredstvima vrlo malo ili gotovo ništa naslijedila od predjašnje vlade. Još ću nešto, gospodo, da napomenem, što ide u olakšicu odgovornosti današnje vlade, a to su: ratno vreme i strahovito teške prilike, u kojima se naš narod još nalazi i u kojima je pri ulazu u našu Otačbinu zatečen. Ja ne mogu suditi vladi za sve ovo, čega danas nema u zemlji, zbog čega se muči ovolika muka, jer ona nije imala na raspoloženju dovoljno vremena, da sve to svrši a međutim u tom pogledu nije od prethodne vlade ništa naslijedila. Ali, kad, gospodo, već to napominjem, neka mi bude dopušteno, da ipak kažem, da i onde, gde se moglo učiniti koliko toliko, nije se učinilo.

Ja ću uzeti samo za primer jedan nov resor, koji je obrazovan — resor ishrane stanovništva i obnove zemlje, i koji je i ustanovljen baš zbog toga, kako bi se narodu što pre moglo pomoći.

Tri meseca živimo mi u našoj otačbini po dolasku i obrazovanju današnje vlade i za puna tri meseca mi još nismo mogli doturiti našem seljaku ni soli, ni petroleuma, ni žigica, ni šećera, — tih najvažnijih namirnica, za koje postoji osobena naša Monopolska Uprava, čija je dužnost bila, da sve to nabavi i spremi. Još nešto, gospodo. Svi pokušaji nas, narodnih poslanika, da našom intervencijom, a uz pripomoć samoga naroda i njegovih žrtava, učinimo štogod u tom pogledu, ostali su bez uspeha. Ja sam bio jedan od narodnih poslanika, koji je neprestance intervenisao, i na raznolike načine intervenisao, da se narodu odmah u tom pogledu pomogne. Ali, gospodo, svi moji pokušaji propali su, razbili su se ili zbog toga, što se u ministarstvu narodne ishrane nije imao jedan odredjen plan, kojim bi trebalo ići u tom pogledu, ili zbog toga, što vlada nije našla za shodno izići na susret izvesnim opravdanim zahtevima toga ministarstva ili, gospodo, zbog toga, što je administracija toga ministarstva bila tako glomazna i teška, da i onde, gde se moglo pomoći, nije se moglo pomoći zbog te i takve administracije.

Ja sam, gospodo, bio medju prvima, koji sam molio da se mom izbornom okrugu da soli, petroleuma, palidrvaca, šećera. Na prvom koraku sukobio sam se u Monopolskoj Upravi sa zakonom njenim, po kome ona radi, a na drugom koraku u Ministarstvu narodne ishrane, koje ništa nije učinilo da može Monopolska Uprava u ovim izuzetnim prilikama i izuzetno postupati.

Monopolska uprava ima zakon po kome ona striktno hoće da radi i ne pušta nikoga unutra da se meša. Ministarstvo ishrane ne hoteti pustiti sad te glavne namirnice trgovini, vezanoj trgovini, doteralo je dotle, da trgovci, koji su obećali nabavljati so, petroleum i šećer i prodavati te namirnice prema današnjoj pijaci beogradskoj po dosta niskim cenama, nisu mogli te namirnice donositi u našu zemlju zbog toga, što je Monopolska Uprava rekla: Vi morate

so prodavati kilo za groš, petroleum litar za 4 groša, dakle po cenama svojim pre rata. A za sve to vreme mi smo plaćali u Beogradu 6 K so, 30 K šećer, po 1 i po K palidrvca, a petroleum gotovo nismo mogli ni nabaviti. U unutrašnjosti, gospodo, to je još crnje bilo. Cene su tamo skakale još nesretnije i nesretnije, da mi one danas izgledaju neverovatne, kada mi ih saopšte pojedini vidjeni gradjani, koji u nutrašnjosti žive i ovamo dolaze.

Kad sam, gospodo, hteo i pokušao da organiziram zajedno sa okružnim odborom okruga moravskog nabavku tih artikala, za narod okruga moravskog, sa kojima je Monopolska uprava raspolagala, onda sam naišao na ovu teškoću. Te artikle treba nabaviti celom okrugu, treba ih distribuirati narodu. Monopolska uprava traži unapred novac za te artikle. Novac unapred nismo mogli skupiti, jer i sami znate, kako bi tu bilo nesavladljivih teškoća. Pokušao sam da se u Ministarstvu izhrane izdejstvuje osobeni kredit kod Vlade, koji bi se stavio okružnoj samoupravi kao obrtni kapital, te da bi s tim obrtnim kapitalom mogao okrug nabaviti monopolske artikle i davati ih narodu i pri predaji naplaćivati po ceni koštanja. Propao sam i tu. Vlada, tako mi je rečeno u Ministarstvu Izhrane, našla je za nužno da taj kredit ne da.

U tome vremenu, kad sam pokrenuo to pitanje kredita, dolazi rešenje Ministarskog Saveta, da se odobrava okružnim samoupravama kredit od 100.000 dinara za lične i materijalne izdatke, dakle za izdatke personala okružnih samouprava. Znajući da toliki kredit nije potreban okrugu za njegove lične i materijalne izdatke u jednom mesecu, da se, dakle, ne može potrošiti toliko u toku meseca dana, pokušao sam, da dobijem odobrenje za okrug moravski, da se iz toga kredita jedan deo izuzme kao obrtni kapital, te da se upotrebi za nabavku monopolskih artikala, kojih je tada bilo u Monopolskoj Upravi, i da se narodu sa narodnim vlastitim sredstvima u okrug odnese. Ni tu nisam mogao uspeti, jer me je gospodin Ministar Unutrašnjih Dela odbio.

Gospodo! Takve pojave nisu sitne, nisu male. One su, gospodo, krupne. Narod čeka najpreče namirnice bez kojih se neda živeti, i ne može da bude ravnodušan, i da ravnodušno posmatra i rad vlade i rad Narodnog Predstavništva. On ne može da bude miran i ne može da bude spokojan, a ja vas pitam, gospodo, ko od nas može biti spokojan, kad se tako malo vodi računa o tim nasušnim potrebama narodnim?

Kako je, gospodo, radjeno u okrugu moravskom, tako je radjeno za sve naše okruge. Narodna Skupština, predjašnja, Srbijanska Narodna Skupština, ugasila se, gospodo, zarad toga, da se ujedini sa vama, predstavnicima ostalih naših krajeva, u ovo Narodno Predstavništvo. Ona je tada postavila svoj Središnji Odbor skupštinski, koji bazira na osnovici

jednog zakona, koji je donešen pre pet godina u Nišu za naše stare teritorije, i koji mu je zakon stavio u dužnost, da se za vreme rata isključivo bavi pomaganjem naroda u raznolikim oblicima, pa i snabdevanjem naroda sa najprečim namirnicama. Taj Središnji Odbor Skupštinski zasedava u Beogradu, koliko je meni poznato, blizu dva meseca. Za dva meseca, kako su mi saopštili članovi Središnjeg Odbora, nije se našlo za potrebno i nužno staviti ikakva materijalna sredstva na raspoloženje tome Središnjem Odboru, te da on u tome pogledu što god učini. — Ja ne znam još razloge vladine za takvo držanje njeno prema tom odboru i tako krupnom njegovom zadatku, ali na svaki način, ma kakvi razlozi vladini bili, to i takvo držanje njeno nije za odobravanje, i ja se danas moram zapitati: pa čemu služi taj naš novi resor ministarski, Ministarstvo ishrane narodne, kad se taj resor nije mogao poslužiti ni ovim skupštinskim odborom, te da se narodu u ovim preteškim prilikama pomogne?

Kad smo, gospodo, ustanovili taj resor, mi smo polagali velike nade na njega. Tri meseca dana, po mome najdubljem uverenju, dovoljna su bila, da se pokaže, može li taj resor što učiniti u tom pogledu, ili ne može. Tri meseca dana pokazali su da on ništa nije mogao stvoriti ni učiniti. Svetski četverogodišnji rat svima je, gospodo, pokazao, da nema pitanja i danas, koje se ne može rešiti. Ali treba naći ljude za poslove, i podje li se tim putem na kraju krajeva, moraju se ljudi naći i naći će se. Moje je najdublje uvjerenje, da se postaralo izabrati najenergичnije, najstručnije ljude za takve poslove i od tih ljudi sastaviti resor, i da je vlada pokazala malo više volje, da pomogne tomu resoru, on bi mogao mnogo što šta dobro učiniti. Toga, gospodo, nije bilo, i zbog toga, za sve to nosi odgovornost ne samo taj resor, nego i cela vlada.

Imamo, gospodo, drugi jedan nov resor — resor pošte i telegrafa. Vi znate, gospodo, od kolike je važnosti za život narodni ta vrsta saobraćaja. Medjutim, gospodo, svi ste syjedoci toga, da mi danas posle tri meseca rada u našoj zemlji nemamo gotovo ni pošte ni telegrafa. Fale nam željeznice, govore nam sa sviju strana, i zbog toga nemamo pošte. Gospodo, u predjašnjoj našoj Srbiji, živili smo pre 20 godina i bez željeznica, pa smo imali uredjene pošte, i ako pisma ne dolazahu za dva dana na određeno mesto, sigurno su dolazila za 4 dana u najudaljenije krajeve naše otadžbine. Danas, gospodo, fakt je neosporan, ne možemo dobiti ni za 20 dana poštanske pošiljke iz centra naše predjašnje Srbije, iz Jagodine na primer. Šta to znači, gospodo? Znači, po mome najdubljem uvjerenju, čekanje da se svrši opravka željeznica, pa da se uredi pošta, a ne prilazi se nikako onom starom sistemu, onim sredstvima, kojim smo se služili kad nismo ni imali železnice. Po mome najdubljem uvjerenju to je kapitalna pogriješka. Mini-

star pošte i telegrafa morao je znati, da se željeznice, kako su satrvene u našoj zemlji, ne mogu brzo opraviti. Morao je tako isto znati, da se bez pošte i telegrafa ne može nikako narodni život krenuti napred, i onda se moralo priteći starim metodama: prenosu pošte konjima i kolima. Tome se nije pristupilo. Ja, gospodo, i ako je to krivica resornog ministra, ipak činim zamerku celoj vladi, jer ona nije mogla ni smela ostaviti nerešeno to pitanje.

Učinivši ove napomene pre nego što ću glasati za ovaj kredit, ja odma, gospodo, izjavljujem, da ih ja ne činim kao kakav strog opozicionar, kome današnja Vlada nije simpatična i za koju bih imao osobite antipatije i želju, da je obaram. Naprotiv, gospodo, i moj je jedan drug u tome kabinetu. Ja to činim iz najdubljeg uvjerenja, da pokažem i pred vama i pred Vladom, da ona o ovim pojavama i ovim našim neduzima mora odmah povesti računa, da ih ne sme više trpiti, da rešenja tih pitanja ne sme više odlagati, da ove poslove mora odmah svršiti, a ne odugovlačiti, jer su prešni, jer od tih poslova mnogo što šta zavisi u našoj otadžbini.

Gospodo, ja ove prigovore sada činim, ali ja ću možda već sutra, prekosutra ovde govoriti i iskazati svoje mišljenje: da u ovom privremenom domu ne sme da bude niti većine niti manjine, niti poslanika, koji su za vladu, niti poslanika, koji su protiv vlade, već da svi u ovom teškom provizoriumu, zajedno sa vladom, pohitamo srediti teške prilike u našoj novoj Otadžbini. Ali kad ja to kažem, onda vlada ipak treba da bude sklona u svakom momentu čuti svaku našu napomenu, i o svakoj napomeni, kad je opravdana, voditi računa. Ona to treba već da čini zbog toga, što ona ne može sve da vidi, jer kad bi sve vidjela, onda nebi nas trebalo. Mi smo oni, koji treba da vladi pomognemo i da joj pokažemo prstom na izvesne stvari, koje ona nebi mogla da uoči, ili bi ih olako uzela.

To su bile tendencije moga govora. Te pobude ja ponovno naglašavam, i nitko ih drukčije nesme smatrati, nego ovako kako sam ih ja naglasio.

A vladu, prilikom votiranja ovog kredita, opominjem da svu brigu posveti pitanjima toliko važnim i toliko krupnim, koja se odnose na ishranu i obnovu zemlje i na saobraćajna sredstva. (Pljesak.)

Predsednik dr. Dragoljub M. Pavlović. Jeli voljno Narodno Predstavništvo, da zaključimo sednicu? (Glasovi za i proti.) Riječ ima gospodin ministar predsjednik.

Ministar predsjednik Stojan Protić: Ja molim gospodu poslanike, da imadu malo obzira i na vladu, bar u toliko, u koliko mi imademo poslova i van skupštine. Zbog toga molim, da se sednica sad zaključi, jer ne možemo da izdržimo toliko. (Dr. Voja Marinković: Molim za riječ na poslovnik.)

Riječ imade gospodin Dr. Voja Marinković.

Dr. Voja Marinković: Gospodo, po poslovniku, koji smo prihvatili, narodna Skupština treba da drži sednice do 9 sati po podne. To nije predviđeno za to, da bi Narodna Skupština sedela što duže, nego za to, da bi svršavala posao. Mi na ovaj način, sastajući se na dva sata, ne možemo ništa svršiti. Mi samo odugovlačimo stvar i svaka debata gubi svoj smisao.

Ja ne govorim za to, da se protivim tražnji gospodina Ministra Predsjednika, da ovoga puta, za to što je vlada zbog izuzetnih poslova umorna, prekinemo sednicu. Ali to ne može biti stalni režim. Vlada treba da nadje načina, da sednice mogu trajati koliko zahtijeva poslovnik i sam posao. Uvijek i svagda ne mora cijela vlada biti u sednici, to se vrlo dobro zna.

Ja hoću sada da skrenem pažnju na to, da sutra, kad svršimo na prvom čitanju zakon, nećemo moći blagovremeno, da ga primimo na drugom čitanju, i da ćemo zbog toga razloga imati jedan dan bez odobrenoga kredita. Taj jedan dan izgleda suviše ništavan, ali počinje se sa jednim danom, pak će se sutra preći na dva, tri i na pet.

Molim gospodina Predsjednika, ako zaključa sada sednicu, da ubuduće udesi tako, da Narodno Predstavništvo bude moglo svršavati na vreme poslove, a da se nebi dogodilo, što se je ovoga puta desilo.

Predsednik Ministarstva Stojan Protić: Moram, gospodo, još jednu reč da kažem pored ove stvari. Pre svega imam da izjavim da odgovornost za zakonodavni rad nosi vlada, i ona u stvari rukovodi poslovima Narodnog Predstavništva, dakle ima čast da uživa poverenje njegovo. Zbog toga sam ustao da zamolim Narodno Predstavništvo, da sa obzirom na poslove, koji u današnjim prilikama pred vladom stoje, da pored najživljeg rada jedva stiže da ih savladuje, da ima obzira na to stanje. Nije moguće, pored sve dobre volje, da u današnjim prilikama vlada i vrši svaku odredbu zakonsku. I prema tome ne drži da je greh i da iko razložno može zameriti, ako jedan dan ostanemo bez kredita, jer pred tim danom imade raspoloženje ovoga doma u tome pogledu i nema nikakvog rizika. Mi se pored svega toga trudimo da odgovorimo svojoj dužnosti i da odustanemo od zakona samo onoliko, koliko budemo morali. Ja molim, da se ima na umu, da je apsolutno nemoguće, kako se to dešava i u redovnim prilikama, a kamo li sad, da svaku formu zakonsku ispunimo. Poslovi su takove prirode, da mi u istinu sami ne možemo u napred svoje vreme da rasporedimo. Ja otvoreno kažem, da ja danas ovoga momenta kad pred vama govorim, apsolutno ne mogu da rasporedim svoje vreme za sutra, tako to nepredviđjenje stvari i nepredviđjeni slučajevi dolaze. I

zbog toga ja molim, da se ima na umu to ne samo za ovu sednicu nego i za iduće sednice, a mi ćemo se truditi s naše strane da radimo koliko više možemo. Ali mi smo ljudi i tome ima granica.

Predsednik dr. Dragoljub Pavlović: Pristaje li

Narodno Predstavništvo da zaključimo rad? (Pristaje.)

Današnju sednicu zaključujem, a drugu zaključujem sutra u 16 sati sa istim dnevnim redom.

Sednica je zaključena u 19 ¼ časova.

Interpelacije

8. redovnog sastanka

privremenog narodnog predstavništva

držanog na dan 25. marta 1919. godine u Beogradu.

INTERPELACIJA

na gospodina Ministra za Rudarstvo gg. M. H. Čobala, dr. Lončara i Josipa Petejana.

Pokojnine, ki so jih izplačevale bratovske skladnice po zakonu iz leta 1889., so značale za moške poprečno od 200—228 K na leto, ali na mesec 16—24 K. Vdove so dobivale polovico tega, oziroma eno tretjino, a sirote eno šestnajstinko. Že v mirnih časih je bila odmerjena ta pokojnina pičlo, v sedanjih draginji je pa ta znesek popolnoma nezadosten.

Odbori bratovskih skladnic, kakor tudi posamezni upokojenci so prošili svojo nadzorovalno oblast, višji rudarski urad v Ljubljani, da se jim dovoli v tem izrednem času, povišati pokojnine preko določil v pravilih bratovskih skladnic. Doslej še ni nobene rešitve, dasi je preteklo že več mesecev od tega časa.

Zato vprašajo podpisani gospoda ministra: Ali je pripravljen naročiti višjemu rudarskemu uradu v Ljubljani, kot nadzorovalni oblasti bratovskih skladnic, da nemudoma ugodno reši vse omenjene prošnje?

V Beogradu, dne 21. marca 1919.

Podpisi:

M. H. Čobal.
Dr. Lončar.

Josip Petejan.

INTERPELACIJA

na Gospodina Ministra za Socijalnu Politiku.

Podpora za preživljanje, ki so jo dobivale družine in sirote, katerih hranitelji so bili v ujetništvu ali Ameriki ali so padli v boju, se je ustavila dne 15. novembra 1918. leta s pripombo, da to podporo

uživajo i nadalje, ako dokažejo, da njih hranitelj še ni prišel domov.

V resnici se pa v mnogih slučajih, n. pr. v litijem okrajnem glavarstvu, ni izplačala ta podpora, čeprav se je podal dokaz, da hranitelja še ni domov. S 15. februarjem 1919. leta so se pa popolnoma ustavile te podpore z naročilom, da se morajo vlagati nove prošnje, ki pa doslej še niso rešene. Prizadete družine in sirote so s tem pahnjene v veliko bedo.

Zato vprašajo podpisani gospoda ministra:

Ali je pripravljen naročiti okrajnemu glavarstvu v Litiji, da nemudoma reši omenjene prošnje ter izplača zaostale podpore onim družinam in sirotam, katerih hranitelji se še niso vrnili iz ujetništva, oziroma so padli na bojnem polju ali pa se še nahajajo v Ameriki?

V Beogradu, dne 21. marca 1919.

Podpisi:

M. H. Čobal.
Dr. Lončar.

Josip Petejan.

INTERPELACIJA

Gospodinu Ministru Vojnom.

Molimo, da nam se daje odgovora u Narodnom Predstavništvu o ovome:

1. Zašto se ne izvršuje naredjenje Ministra vojnog, u pogledu privremenog otpuštanja vojnih obaveznika i ratnika sa solunskog fronta?

2. Zna li g. Ministar da pojedine vojne vlasti u novim krajevima Kraljestva vrše rasprodaju stoke — komore javnom licitacijom, u kojoj se nadmeću i novi podanici madjarske i rumunske narodnosti, i kao bogatiji i novčaniji, odnose pobeđu na utakmici sa našim ogolelim ratnikom?

3. Misli li g. Ministar da je ovakva radnja vojnih vlasti, mada u duhu zakonskih formalnosti, celishodna po opšte ekonomske i moralne interese našega ratom izmučenoga i neprijateljem upropaštenoga naroda?

4. Je li voljan narediti da se takva stoka prodaje, ili deli u oblasti, u kojoj bi mogli konkurisati samo oni, kojima je ta stoka za sada najpotrebnija.

Beograd, 23. III. 1919.

Interpelanti:

Rad. Agatonović,
Dimitrije A. Mašić,
narodni poslanici.

INTERPELACIJA

Gospodinu Predsedniku Ministarskog Saveta Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.

Molimo G. Ministra Predsednika: da nas izvoli obavestiti u Nar. Predstavništvu:

1. Šta je Kraljevska Vlada do sada preduzela: da se krivci — vinovnici mnogobrojnih zločinštava, koja su neprijateljske vlasti: austro-ugarske i bugarske, za vreme okupacije naše teritorije, izvršili nad nevinim Srpskim življem, podvrgnu zakonskoj odgovornosti?

2. Misli li Kralj. Vlada, da deca i porodice ne vino pobivenih hranitelja, podanika našega Kraljevstva imaju prava na materijalnu naknadu za izgubljenim svojim hraniocima. Ko treba da tu naknadu?

3. Je li Kralj. Vlada, u tom smislu što i preduzimala, i kakav se rezultat može očekivati od te Vladine akcije?

Beograd, 22. III. 1919. god.

Interpelanti:

Rad. Agatonović,
Dimitrije A. Mašić,
narodni poslanici.

INTERPELACIJA

na g. Ministra Vojnog.

U mnogim predstavkama, i Ministru Vojnom i Predsedniku Ministarskog Saveta, ja sam iznosio potrebu, da se u okr. topličkom što pre izvrši delomična demobilizacija vojske. Razloge ovde neću da ponavljam, jer su poznati svoj Srbiji, samo ću naglasiti da je Ministarstvo zadocnilo, što to do sada nije izvršilo. Seoski radovi su već odpočeli, a kod svojih kuća nisu se našli ni starešine porodica, ni samei u kući, ni vojnici kojima su porušeni domovi,

odneto pokućanstvo i sve poljoprivredne sprave kao stoka i potrebna hrana.

Kao narodni poslanik predhodno sam pustio potrebu države i momentalnu situaciju, da se očuva integritet novo zadobijenih teritorija, jer sam našao, da je, pored sviju postojećih razloga, neophodno, jer okrugu preti pomor i glad, ako i svoj predloženi korak ne učini; s toga sam prinuđen da posle nekoliko pitanja interpelišem G. Ministra Vojnog zašto do sada nije izvršio općesnu demobilizaciju u okr. topličkom, hoće li to i kad izvršiti?

Tražim odgovor u Narodnoj Skupštini.

U Beogradu, 24. marta 1919. god.

Ilija Ilić,
narodni poslanik.

INTERPELACIJA

Josipa Petejana, Vaso Kneževića in tovarišev na ministrskega predsednika v zadevi carinskega tarifa.

Belgrajski list »E p o h a« je objavil vest, da se namerava razširiti srpski autonomni carinski tarif na celo ozemlje države SHS. Tudi minister Ninčić se je v financijskem odboru izjavil podobno, češ da je ministrski svet to že definitivno sklenil.

Vprašamo g. ministrskega predsednika:

a) ali je to res — in če je ta vest resnična:

b) zakaj ni predložil pred odobrenjem ministrskega sveta ta predlog v razpravo Narodnemu Predstavništvu?

Beograd, 24. marca 1919.

M. Čobal s. r.
Petejan Josip s. r. **Dr. Lončar** s. r.
Vasa P. Knežević s. r. **A. Kristan** s. r.
Topalovački s. r.

INTERPELACIJA

na g. Ministra Unutarnjih Dela.

Gospod minister!

»Radničke Novine« so skoro vsaki dan žrtev čudne, za nas skoro nepojmljive cenzure in sploh konfiskacijske prakse.

Vprašamo g. ministra: ali mu je znano, da je bila:

a) sobotna številka »Radničkih Novin« broj 67. od 22. marta, silno pobeljena in da sta bila v celoti potlačena cela dva članka, in sicer: uvodnik = 120 vrst, ter članek učitelja Melanoviča iz Valjava na

drugi strani = 154 vrst. Cenzor je tudi v članku »Železniška direkcija i odpravka druga« pobelil 16 vrst. Tudi oklic na shod za nedeljo 23. t. m. je bil neljub g. cenzorju; tudi iz njega je iztrgal več vrst..... in dalje da je bila

b) nedeljska številka (broj 68. z dne 23. marta) tudi pobeljena. Na čelu objavljeni poziv za shod 23. t. m. je bil mestoma iztrgan; uvodniku je iztrgal cenzor 52 vrst. Drugi članek (225 vrst) je bil ves potlačen. Dálje je bilo pobeljenih od 5. članka 132 vrst. Tudi dvema noticama je odvzel cenzor več vrst.

Vprašamo dalje:

1. Kaj misli storiti, da se podobne konfiskacije končajo;
2. kako misli poučiti gg. cenzorje, da prenehajo s tako prakso?

V Beogradu, 23. marca 1919.

Petejan
Topolovački
Vasa P. Knežević

Dr. Lončar
Čobaj
Kristan